

Cerkveni

GLASILO SLOVEN
SKIH CERKVENIH
GLASBENIKOV

Glasbenik

ŠT. 9, 10

SEPTEMBER ♦ 1938 ♦ OKTOBER

LETO 61

Dr. Alojzij Merhar:

Kriza cerkvene pesmi.

Predvsem moramo opomniti, ako rečemo, da nastopa kriza cerkvene pesmi tudi pri nas, da seveda tega ne smemo prenesti na Cerkev ali vero, marveč se tiče to le glasbenih tokov med katoličani. Tudi ni tako stremljenje v odločilnih vrstah samo ob sebi nič hudega, marveč je le znamenje življenja in razvoja v novi kulturni smeri. Vzporedna kulturna preosnova in rast narodov povzroča vzporedno kulturno gibanje zdaj tu zdaj tam med posameznimi narodi.

Kakor drugod se torej tudi pri nas pojavlja vedno bolj in bolj stilistična raztrganost v vsakovrstni umetnosti; manjka namreč enotnega velikega umetniškega stila. Kakor drugod bolehajo na tem tudi pri nas vse umetnosti. Umevno je, da ne more imeti pri tem izjeme naša cerkvena glasba. Ne tako, kakor da bi nam zadnja desetletja ne dala lepih cerkvenih pesmi; imena: Sattner, Premrl, Kimovec, Hochreiter in druga povedo dovolj; toda krog ljudi, ki bi njih pesmi doživljal in proizvajal, je razmeroma majhen. Vemo sicer, da se v tem pogledu ni bolje godilo glasbenim velikanom. Mozart na primer se je zdel svojemu času in rodu preobložen, Bach nerazumljiv in Beethoven ne malo manj kakor blazen. Zares, visoka umetnost je bila vedno v zavetju in zavzetju majhnega kroga. To je ob koncu preteklega stoletja skušal tudi Foerster na koru ljubljanske stolnice in v pevskih krogih ljubljanske škofije. Toda ali je bil ta krog vedno tako majhen, kakor je danes? Mnogo bolj še kakor v cerkveni, se kaže pri nas v svetni glasbi, kako nekateri glasbeniki previsoko segajo, tako da nehote izgubljajo snov, ki naj jih veže z ljudstvom, in se nevede oropajo vrednosti in pomembnosti in koristnosti med širšimi pevskimi krogi. Krivde le-tega vsega pa ne smemo iskati le pri glasbenikih in torej v cerkvenem pogledu tudi pri katoličanih.

Večkrat smo katoličani v tako veliki stiski zato, ker je prav katoliški človek ne vidi. Tako je sodil tudi prof. V. Ukmar ocenjujoč v »Slovencu« zadnje dvojno številko Cerkvenega Glasbenika. Tista mirna gotovost, ki jo mnogim v njih delu in življenju daje vera, se more izpremeniti v lenivo samozavest in mäsikdo, ki bolj visi kot živi na starih resnicah, je v nevarnosti, biti nemoderen. Tako se je sam osamil tam, kjer ni treba. In posledice za umetnost, za cerkveno glasbo in pesem vsak pozna.

Pri Nemcih, in nekoliko tudi pri Francozih, je prav mladinsko gibanje naredilo precejšnje izboljšanje v cerkveni pesmi. Pevske zbirke: »Maibaum«, »Kyrieleis«, »Musica orans«, ki se zadnji čas uveljavljajo pri službi božji, so temu jasen dokaz. Mladina, ki je v svojem gibanju najbolj sveža in iznajdljiva, najbolj čuti, da potrebuje naša doba lastnega izraza, odrešenja tudi v lastni

glasbi; za dolgo časa ne bomo mogli živeti od stare dediščine, pa naj bi bila še tako velika in bogata. Glasbo, tudi cerkveno, bo treba napolniti z novim življenjskim čustvom, z vsemi najboljšimi nagibi novo ustvarjajočega časa. Mladina je spoznala to nevarnost. Stara pesem in novi čas gresta narazen. Nove pesmi za novi čas pa še ni.

Naš čas in rod še ni našel svojega stila v nobeni umetnosti, kvečjemu v stavbarstvu, ki ga odločujeta material in tehnika; mogli bi se sklicevati na ime ni Plečnik in Vurnik. Upamo pa na nov cvet cerkvene pesmi. Stare nam ne zadoščajo, in čeprav so še tako lepe, bodo z vedno istim ponavljanjem pri vedno drugih slovesnih prilikah postale ljudstvu mrzke in mrzle. Prav tega se Cerkev boji, »ne populus taedio afflictatur«, zato ima sama v svojih pesmih in slovesnih molitvah za vsak praznični čas veliko izbiro. Tudi cerkveno pesem moramo »živo voditi iz preteklosti mimo sedanosti v bodočnost, za kar je treba izredne tankočutnosti«. (V. U.) Gledati moramo v sedanost in sklepati v prihodnost. Stvariteljska moč našim sodobnim glasbenikom niti malo ne usiha; tudi snovi jim ne manjka in je ne bo manjkalo, dokler bodo živeli ljudje in človeško čutili svojo vero in ljubili svojo Cerkev. Značaj naše dobe je tak, da ne zahteva le nove snovi, nove oblike, novega stila, marveč daje k temu tudi sam iz sebe pomoč in priliko, ker ga oživlja duh skupnosti in materializem v njem izginja.

Zlasti cerkveni glasbenik, ki ustvarja svoje delo za najsvetlejšo koncertno dvorano, ki je cerkev, in za najboljše občinstvo, ki je verna množica, mora dobro obvladati vsa tri glasbena sredstva: ritem, melodijo in harmonijo. Pri sleherni umetnosti gre za to, ali stvari obvladajo nas, ali mi obvladamo stvari. Ako jih obvladamo, pojo tako, kakor hočemo, vedno novo in vedno drugače: ako pa so stvari vladarice, pojo, kar morejo — nič. Nikdar in nikakor se ne sme govoriti o obrabljeni harmoniji, ker bi isto mogli reči tudi o ritmu in melodiji. Seveda more biti kakor v besedah tudi v glasovih veliko vsakdanjosti, toda odrešenik besed kakor glasov je človek; človek umetniške izobrazbe, močne duše in volje, ki mu dopušča stati nad stvarmi. Treba je tudi tu storiti kar po Aristotelovem: izpremeniti ljudi, ne ustavo. Ni sredstvo glavno, marveč to je poglavitno, kar človek iz svojega doda k sredstvu. Sredstva so stvar navade, njih oblikovanje je stvar človeka. Treba je sicer čuvati navade, ker vzbujajo etos; ne boste na primer postavili v cerkev klavirja namesto orgel. Toda navada ne vzbuja etosa sama ob sebi, marveč ji k temu prihaja moč iz duha in čuta prejšnjih dob in rodov.

Tudi snov je samo sredstvo, ne pa smoter in središče umetnosti. Smoter je razodetje velikega, svetega, enotnega življenjskega čustva. Snovnost to čustvo le poraja, nagiba in ohranja, a nikoli ni s čustvom istega pomena. To, kar je višjega in božjega, se dviguje nad tem, kar je nižjega in snovnega. Zakaj se glas tako rad združuje z besedo in zakaj se beseda tako rada razlije v pesem? Prav zato, ker oba navdaja in navdihuje isto življenjsko čustvo. Ne redkokdaj se zgodi, da gredo pesniki na glasbeno in prav tako glasbeniki na pesniško polje. Veliki francoski romanopisec Romain Rolland je napisal obširno znanstveno zgodovino glasbe. Vse to hoče reči, da je v glasbi nekaj nadsnovnega, kar vzbuja in dviga naše čustvo v okrožje lepote in resnice, ki jo duh vidi, uho sluti in srce čuti.

Ker pa nam gre za cerkveno glasbo, moramo govoriti na tem mestu še bolj stvarno in jasno. Cerkevni glasbi je bolj kakor katerikoli drugi umetnosti poverjeno naše versko čustvo. Cerkevni pesmi je dana velika moč, da nas v cerkev vabi ali odbija od nje. Sv. Avguštin pripoveduje o mogočnem vtisu veličastnega petja, ki ga je slišal pod oboki bazilik v Milanu. Mogel je pozneje zapisati: »Dvakrat moli, kdor lepo poje.« Vidi se, da je veliki mož vso svojo umetniško in verno ljubezen položil v pesem. Saj se je pa tudi sv. Ambrozij v Milanu prizadeval za obnovo cerkvene pesmi ter jo zagovarjal pred strogimi

sodniki, ki so pozabili, da človek tudi v cerkvi nima samo duše za premišljevanje, marveč tudi srce, da občuti, kar vidi in sliši. Poleg kiparstva, slikarstva in stavbarstva je Cerkev predvsem gojila glasbo, ki more razviti in razvneti najtanjšo zmožnost človeške duše. Marsikomu kljub velikim viharjem in preskušnjam življenja prav zaradi globoko občutene in doživljene cerkvene pesmi nikoli ni mogoče, da bi popolnoma pozabil Boga in se ločil od Cerkve. Saj naredi celo svetna glasba v operi na dušo vernih poslušalcev globok, skorajda verski vtis, seveda, če je ta na resni umetniški višini. Prav take močne cerkvene pesmi nam je danes treba. Potem bi moglo imeti krščansko ljudstvo zares pravilno predstavo o veličastnosti katoliške Cerkve in njene službe božje. Ako pomislimo na vzvišene in blagodejne učinke cerkvene glasbe v verskem pogledu, bi med vsemi umetniki najbolj zavidali glasbenika in pevca v cerkvi. To je namreč poslanstvo, ki zgrabi celega človeka in in ga dvigne k Bogu. O tem bi nas mogel uveriti vsak izvrsten organist, kadar se mu za slovesen praznik akordi kar neutegoma izlivajo iz srca z obvladanih orgel. V starih časih je improvizacijska umetnost zelo ocvetela, kakor povedo poročila o starih mojstrskih orglavcih. Neizbrisen nam ostane v duši spomin na cerkveni koncert v Solnogradu 31. julija 1926., na katerem je proizvajal stolni organist in kapelnik Jožef Messner svoje izredne improvizacije, ki so začudile vse poslušalce. Ta duhovnik in umetnik bi zaslužil, da bi se njegove glasbene umetnosti spomnili s posebnim člankom.

Talent je odločilen tudi v cerkveni glasbi. Gre predvsem za to, v kakšni službi stoje njegove moči. Ako je dovolj socialno čuteč, bo vedel, da se v svoji glasbi ne sme odtujiti sodobnikom, da se sodobniki ne odtujijo njemu. Poglobil se bo v svoj čas in rod, da bo z glasbenim delom nekoliko pomiril neugnano hrepenenje, ki prevzema modernega človeka, da bo nekoliko utešil njegovo srce, ki se v divjih krčih premetava med upom in obupom. Kar gotovo jih je mnogo, ki prihajajo k slovesni službi božji, gnani po svojem nemirnem pričakovanju, ki naj ga jim spolni — tudi glasba. Prav za cerkveno glasbo je nastopil že davno napovedan izpremembe čas. Oblike so minljive in izpremenljive kakor vse, kar je človeškega pod soncem. Danes ne gre za terce ali kvartakorde, ne za konsonance in disonance, pred vsem in nad vsem estetičnem gre danes za zadnjo notranjo odločitev: Ali bliže k Bogu ali dalj od Boga. Mornar v globoki noči ne zaupa čolna blestečim motnjam, ampak mirnemu sijaju večnih zvezd.

Ko je pred več kot enim stoletjem duh prosvetljenosti udrl tudi v božji hram: v cerkveno glasbo, so se rešitelji zatekli k staremu polifonskemu stilu. Nekaj takega opažamo sedaj pri mladem rodu v Nemcih. Pevske vrste »Quickborn-Singscharen« so se vrnile k staroklasični muziki. V tem jih vodi in utrjuje posebno glasilo: »Heilige Tonkunst« na katoliški in »Singgemeinde« na protestantski strani. Pri tem pa čuvajo nad njimi budni strokovnjaki — ne samo teoretiki, marveč tudi praktiki — da ne bi mladi pevski krožki in zbori zašli v historizem, kateri nevarnosti se svoj čas ni moglo popolnoma izogniti Cecilijino društvo, ker se je preveč odtrgalo novemu življenju. Tako so morali v svojem nemškem programu l. 1921. priznati: »Cecilijanstvo je mrtvo«. Kdor gleda vedno v deželo preteklosti, v sedanjosti zaide in zapade historizmu. Nobena stilna oblika ni edino pravilna; poti so neštevilne; vsak stil je svojemu času primeren in klasičen. Vprašanje: ali je Homer ali Dante večji pesnik, je v načelu pogrešeno. Genij je sicer zapovednik, a brezčasoven ni. Tradicija se mora preliti v nove forme, da more živeti tudi v novih rodovih. Vino novega navdušenja potrebuje novih mehov. Seveda se vse snovi in oblike ne menjajo z vsako generacijo, a nekatere se vendarle. Včasih so to čutili posamezniki, danes to čuti skupnost ljudi. V bistvu bo cerkvena glasba ostala ista, a v obliki se naj prilagodi času.

Pripomniti pa moramo, da je vse to zapisano s stališča tega, ki stoji in posluša glasbo v cerkvi pod korom, ne s stališča onega, ki sedi ali stoji ter jo proizvaja na koru. Ni torej prvega stvar, da bi govoril o tem, kako naj se izpremene oblike cerkvene glasbe. Izrazi naj samo nekaj dobromiselnih želja, ki se že nad deset let porajajo tako med liturgičnimi kakor med muzikaličnimi pisatelji doma in drugod.

Naj se dvigne bogati zaklad cerkvenih himen in obenem sprostí vseh neumljivih in pomankljivih besed in skladenj, katerih večkrat niti duhovniki več prav umeti ne morejo. Naj se ta zakladnica v prevodu odpre vsemu krščanskemu ljudstvu, da se bo moglo z večjo ljubeznijo in boljším umevanjem udeleževati cerkvenega življenja. K tej želji pripomnimo, da se slovenski prevod cerkvenih himen že pripravlja ter je za himne cerkvenega leta, kar zadeva splošne dneve in Gospodove praznike, že dovršen.

Naj se večjim praznikom tudi v cerkveni glasbi poda večji poudarek in razloček mimo drugih manjših praznikov. Običajne slovesnosti z istim glasbenim pristrojem zmanjšujejo praznično razpoloženje.

Naj se nedelje cerkvenega leta označijo tudi v pesmi, če ne več, vsaj z antifono nedeljskih večernic, v katerih je navadno lep in jasen pripev k nedeljskemu evangeliju. To bi bilo v smislu liturgične reforme Pija X., ki je hotel med trumo svetniških godov zabrisani nedelji vrniti njen ugled in značaj.

Čas zahteva ljudskemu jeziku več pravic tudi v cerkvi. Potem bo verno občestvo prej in laže kot eno samo oko za lepoto vzvišenega dejanja in kot eno samo uho za glasove božjega slavospeva.

Napravi naj se zbirka izbranih svetih pesmi, ki bodo odlične po glasbeni obliki pa tudi literarni vrednosti. V to naj se uvrste predvsem cerkvene himne, ne kar z enostavnim prevodom, marveč z njih globokomiselno vsebino. Stvar sicer ni lahka, toda cilj je plemenit; pesnik in glasbenik bi se tu mogla najti v najvišji inspiraciji.

Ne bojte se, da bi ljudstvo izgubilo spoštovanje pred svetim besedilom, če bi ga slišalo in pelo v svojem lastnem jeziku; pa tudi ne, da bi bil prevod in izraz verski vsebini premalo zvest in natančen. Kar se tiče prvega, je treba vedeti, da je večina vernikov prvih in še naslednjih krščanskih časov vsebino svetih himen razumela in tudi pela. Kar zadeva drugo, je strah tudi neopravičen, ker cerkvena oblast liturgično cerkveno petje nadzoruje in potrjuje ter dovoljuje po svojem pravcu.

»Nisem prerok« — je zapisal Germain Morin, francoski liturgični in glasbeni pisatelj, v svoji razpravi: O duhu in bodočnosti katoliške liturgije, »vendar se mi dozdeva, da bi Cerkev, ko bi se kdaj taka kombinacija uresničila, nudila svetu velik in lep prizor. Tako bi kakor o binkoštih govorila in pela v vseh jezikih vseh narodov; potem bi bila po volji svojega božjega ustanovitelja eno: ne samo v veri in ljubezni, marveč eno tudi v glasu vsega svojega ljudstva. Ta glas bi tedaj odmeval poln življenja in umevanja, da bi uno corde et uno ore poveljeval Boga, Očeta našega Gospoda Jezusa Kristusa.«

Dr. Josip Čerin:

Častimo te.

Za blagoslovno pesem »Častimo te« imamo dve različni melodiji in dve različni besedili. Besedili sta: 1. Častimo te, kruh živi angelski itd. in 2. Častimo te, med nami skriti Bog itd.

Prva pesem »Kruh živi angelski« je v slovenskih pesmaricah tiskana v Steržinarjevih »Catholish kershanskiga vuka peissme« 1729, brez napeva.

Isto besedilo ima Lavrenčič, »Missionske cathol. karsh. peissme« 1752, in sicer s tole melodijo:

Stran 17.:

Zha - fti - mo te shi - vi kruh an - gel - ski, o pra - vi zhlo - vek
vkop i - nu Bug ne - be - shki o - &c

Za to pesmijo pride: »Ne fapufti nas nigdar« etc. s to melodijo:

Na fa - pu - fti nas nig - dar Je - fus nash if - ve - li - zhar, Je - fus
(sic!)
nash is - ve - li - zhar na fa - pu - fti nas nig - dar.

Isto melodijo porablja Redeski in v »Osem inu shestdeset svetih pesm« etc., 1776, za pesem od sv. Trojice:

Sem - la, ne - bu po - ma - gaj nam zhe - fti - ti Bo -
ga e - di - ne - ga, Per - sho - ne tri hval - li - ti Bo -
ga e - di - ne - ga, Per - sho - ne tri hval - li - ti.
Sve - te! Sve - te! Sve - te! Sve - te zhes vse sve - te! Bug
O - zha! Syn, 'nu sve - te Duh, Tri Per - sho - ne en sam Bug!

8 kitic.

Knjižica brez letnice (izšla bržkone 1785 v Ljubljani), »Pesm k' sveti Mašhi inu Shegnu«, ima ves tekst blagoslovne pesmi »Častimo te, živi kruh angelski« in tudi »Nigdar nas ne zapusti«, »Molituvne Bukuvze« 1787 (k' osmemu malu med ludy dane v' Lublani) imajo poleg vsega besedila tudi navodilo, kako se pesem poje; namreč: »Tu se trikrat toku poje, inu po letem grę Mašnek gori k oltarju inu da f'kegen zhes ludy.«

(sic!)

Melodija sama je nastala iz melodije k nemški »o Christ hie merck«, ki pa je tudi že varianta himne »Adoro te devote« sv. Tomaža Akvinskega. Melodija »o Christ hie merck« je pri Bäumkerju vzeta iz »Cathol. Kirchen-Gesänge«, Cöln 1634, v tej obliki:

o Christ hie merck den Glauben sterck vnd schaw diß Werck, diß Brod
 all-gut, Gott Fleisch vnd Blut, be-grei-fen thut. A-ve Je-su, wah-re
 Manhu, Chri-ste Je-su, dich Je-sum süß, ich herzlich grüß, o Je-fu süß.

Stavki z □ zaznamovani so prešli v našo obliko pesmi.

Iz katere nemške pesmarice pa je slovenska melodija direktno vzeta, oziroma kje se nahaja oblika, kakor jo imata Lavrenčič in Redeskini, nisem mogel dognati. Nemška oblika je za »Christ hie merck« sto let pred našim slovenskim »Častimo te« oziroma »Zemlja, nebo« tiskana; v teh sto letih je mnogo faktorjev oblikovalo prvotni zapis. Kdaj je melodija »Adoro te devote« nastala, tudi ni točno znano — v 14. ali 15. veku. — Foerster ima v »Ceciliji I. 1901, str. 157« to blagoslovno pesem, Premrl v svoji pesmarici 1928 v isti harmonizaciji.

Pri M. Majerju 1846 imamo to blagoslovnico tako:

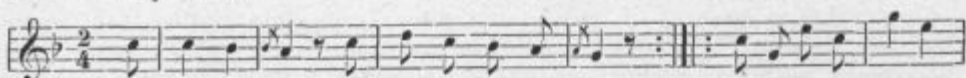
Ca - sti - mo te, ži - vi kruh an - gel - ski etc.
 Sve - ti, sve - ti, sve - ti, sve - ti in pre - sve - ti etc.

Rihar 1847 tako:

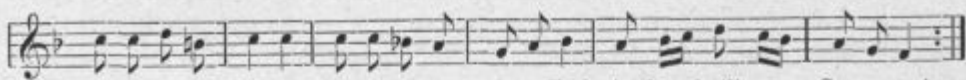
Zha - fl - mo te shi - vi kruh an - gel - fki! O pra - vi zhlovek etc.
 fkup I - no Bog ne - be - fki. Sve-to, sve-to, sve - to!

Druga melodija pa, kakor jo ima Kramole, »Cerkveni ljudski napevi 1936«, je tiskana prvič v pesmarici »Der heilige Gesang zum Gottesdienst etc.«, Landshut, 1777. Napev je zložil Norbert Hauner, Chorcherr von Herrenchiemsee, tekst pa je spisal Fr. Ser. Kohlbrenner, Commerzienrath. Ta melodija se uporablja pri nas bolj za besedilo »Častimo te, med nami skriti Bog«, ki je vernejša prestava latinske »Adoro te devote, latens Deitas«.

Nemški tekst je »Wir ehren dich, verhüllter Wundergott«, drugi pa »Wir beten an dich, wahres Engelsbrot«. — Hauner-Kohlbrennerjeva pesem v prvem tisku 1777 je taka:

Wir be-then an: dich wah-res En-gel-brod,
dich Va-ter! Herr! barm-her-zig grosser Gott! Heilig, heilig, heilig,

du bist allzeit heilig! Sey gepriesen oh-ne End in dem heil'gen Sacrament.

V orglarski knjižici Stuchetza 1820 imamo:

Mi molmo te ...

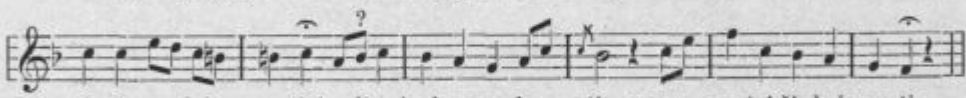
Teksta ima samo začetek.

V Iv. Kokošarjevi zbirki je sledeč napev (iz l. 1802) z opazko »prav stara«:

(brez pavze!)

Mi molmo te pre-ču-dno skri-ti Bog
in prosmo te po-ma-gaj nam z nad-log. Sve-ti, sve-ti, sve-ti,

ti si vse-lej sve-ti, hvaljen bod po vredno - sti v nar - sve-tej-ši skrivno-sti.

Slično besedilo v originalni kompoziciji dr. Kimovca ima Premrlova Pesmarica 1928.

Fran Ferjančič:

Josip Smrekar.

Član prvega odbora Cecilijinega društva.

Bržkone bo ob tem nadpisu ta in oni radovedno povpraševal: »Kdo pa je ta Smrekar? Nisem še nikoli nič slišal o njem.« Rad verjamem, da je imenovani gospod mnogim nepoznan. Prvič, preteklo je že več kot 28 let, odkar je umrl, in drugič, živel je tudi prej tako tiho in skrito pred svetom, da se je le redkokdaj pokazal v javnosti. In jaz se čudim, da je v svoji skromnosti sploh sprejel izvolitev v odbor Cecilijinega društva. Gotovo so ga morali drugi k temu prisiliti. Ima pa blagopokojni gospod velike zasluge za cerkveno glasbo vobče in posebej še za razvoj orglarstva pri nas. Zato zasluži v polni meri, da posvetimo nekaj vrstic tudi njegovemu blaženemu spominu.

Josip Smrekar je bil Ljubljčan, rojen 20. februarja 1842 od dobrih, premožnih staršev. Bog ga je obdaril z velikimi talenti, dasi je bil vedno slabotnega zdravja. Ker je živel v dobrih gmotnih razmerah, je to ne malo pospeševalo ugoden razvoj njegovih talentov. Vse svoje študije, tudi bogoslovne, je dovršil v Ljubljani z odličnim uspehom. Ko je bil 30. julija 1865. posvečen v mašnika, je služil pol leta kot subsidiar v Št. Vidu nad Ljubljano, nato je bil poldrugo leto katehet na ljubljanski uršulinski šoli. Leta 1868 je bil imenovan za naučnega prefekta v Alojzijevišču, kjer je deloval šest let. Nato je postal profesor cerkvene zgodovine in cerkvenega prava v ljubljanskem bogoslovnem semenišču. To službo je opravljal do leta 1904, ko je zaradi čedalje večje bolehnosti prosil za stalno upokožitev. V pokoju je preživel še šest let, dokler ni 8. januarja 1910 mirno v Gospodu zaspal. V ponedeljek, 10. januarja, smo ga v veličastnem sprevedu spremili na njegovi zadnji poti. Pogrebne molitve v stolnici je opravil sam prevzvišeni gospod škof Anton Bonaventura, nadaljnji spreved na pokopališče pri Sv. Križu pa je vodil Smrekarjev sošolec g. prelat Flis. Bogoslovski pevski zbor se je poslovil od blagega pokojnika z ginljivimi nagrobnicami. Vsi, ki smo od bliže poznali pokojnega prelata Smrekarja, smo ob njegovem grobu bridko čutili veliko izgubo, ki nas je zadela z njegovo smrtjo. In kako bi ne žalovali za njim?

Za naše Cecilijino društvo si je pridobil neminljivih zaslug. Prav za prav je on dal prvo pobudo, da se je društvo sploh ustanovilo. Kot velik duh je v vseh rečeh korakal daleč pred drugimi. Ko se drugim še niti sanjalo ni o kaki cerkvenoglasbeni reformi, je Smrekar že kot alojzijeviški prefekt stopil v stik s samim dr. Frančiškom Wittom, ustanoviteljem splošnega nemškega Cecilijinega društva, in je z njim korespondiral. Naročen je bil tudi na oba Wittova cerkvenoglasbena lista: »Fliegende Blätter für katholische Kirchenmusik« in »Musica sacra«. Sploh je Smrekar Wittu silno visoko čislal. To je pokazal tudi s tem, da je na neko Wittovo brošuro o dirigiranju, ki je izšla kot ponatis iz enega njegovih glasbenih listov, prilepil spredaj nekaj Wittovega rokopisa z lastnoročnim Wittovim podpisom. V Alojzijevišču se je Smrekar pogostoma sestal z alojzijeviškim glasbenim učiteljem Foersterjem in tega ni bilo težko pridobiti za nove ideje. Istotako je navdušil za cecilijanstvo tudi svojega tovariša, prefekta Gnjezdo. Skušal je pridobiti za glasbeno reformo tudi alojznike. In res so alojzniki iz one in naslednje dobe bili vneti cecilijanci tudi v poznejšem življenju, kakor na pr. Aljaž, Arko, Karlin, Lavtižar in drugi.

Smrekarju je bila cerkvena glasba vedno zelo pri srcu. Sam je bil v glasbi temeljito izobražen. Njegovi starši so mu preskrbeli dobrega glasbenega učitelja. Zelo se je zanimal za razvoj cerkvene glasbe pri nas in drugod. Ko smo v ljubljanskem semenišču vpeljali tradicionalni koral in so ga bogoslovci prvič peli v stolnici na sveti večer pred polnočnico, se je tudi prelat Smrekar kljub vsej bolehnosti potrudil v stolnico k petim jutranjicam. In ko so pri neki akademiji na čast sv. Janezu Hrizostomu peli bogoslovci staroslovanski koral »Veličaj dušè mojâ«, se je Smrekar zelo zanimal tudi za ta koral. Sicer sem takrat o staroslovanskem koralu nekaj napisal v Cerkvenem Glasbeniku, a kljub temu sva se s Smrekarjem o tem še posebej razgovarjala. Tako je hotel biti tudi v koralnem vprašanju vedno na višku.

Izredne zasluge si je pridobil Smrekar na polju orglarstva. Tu pa ni bilo nikogar med duhovniki, ki bi se mogel z njim meriti v tej stroki. V orglarstvu se je neprenehoma spopolnjeval. Bil je naročen na razne strokovne liste te vrste in jih pridno študiral. Kar je našel v njih dobrega in praktičnega, je skušal tudi pri nas uvesti. Prav za prav je on izučil in spopolnil pokoj-

nega orglarskega mojstra Goršiča, da je izdeloval tako izborne in solidne orgle. Kot prvi strokovnjak v orglarstvu je bil Smrekar tudi škofijski referent za orgle in cerkveno glasbo. Zato so se nanj obračali vsi, ki so hoteli nove orgle nabaviti svojim cerkvam. In to mu je dalo veliko dela. Pri svoji pisalni mizi je imel vedno kaj opraviti: zdaj je pisal, zdaj risal, zdaj je delil načrte ali kaj popravljal. Skušal je pa tudi druge pregovoriti, da bi študirali orglarstvo. Tako je meni že kot bogoslovcu posodil neko veliko teoretično knjigo o orglarstvu. Žal, da mi je primanjkovalo časa za ta študij. Gotovo je imel Smrekar pozneje večjo srečo z dr. Kimovcem, ki se je temeljito izobrazil v orglarstvu. Kakor mi je pred kratkim pravil msgr. Premrl, je precej Smrekarjevih knjig o orglarstvu prešlo v posest dr. Kimovca. In prav je tako, saj je dr. Kimovec med sedaj živečimi duhovniki eden prvih strokovnjakov v orglarstvu in je zato v orglarski vedi najvrednejši naslednik blagopokojnega Smrekarja.

Smrekar je bil na glasu tudi kot učenj ak. V onih dveh predmetih, ki jih je učil kot bogoslovni profesor, namreč v cerkveni zgodovini in cerkvenem pravu, je bil zelo temeljito izobražen. Posebno zanimivo je znal predavati cerkveno zgodovino, ker je rad vpletal v pouk tudi kaj zabavnega. Cerkevne prava pa v mojem letniku zaradi bolehnosti ni več učil. Prepustil je ta predmet docela tedanjemu profesorju moralke dr. Janežiču.

Toda Smrekar se je odlikoval v drugih znanostih, tako v cerkveni in svetni umetnosti, v kulturni zgodovini, v matematiki in fiziki in zlasti še v astronomiji. Da, ob Smrekarjevi smrti je dr. Karlin zapisal tele pomenljive besede: »Smelo trdimo, da ga ni v naši dobi na Kranjskem moža, ki bi bil splošno tako izobražen, kakor je bil prelat Smrekar.

Ali pa se je udeještoval tudi kot pisatelj? Žal, da tega ne moremo reči. V tem pogledu je bil Smrekar precej podoben slavnemu učenjaku Matiji Čopu, ki je tudi silno veliko vedel, zlasti na jezikoslovnem polju, a je spisal le kako malenkost. Zato mu je Prešeren v svoji hudomušnosti poklonil epigram, v katerem ga primerja dihurju, »ki noč in dan žre knjige, od sebe pa ne da najmanjše fige«. Tudi Smrekar je silno veliko bral in vedel, a napisal je zelo malo, kar gre pač v prvi vrsti na račun njegove stalne bolehnosti. Njegov edini pomembnejši spis je »Spomenica o orglah ljubljanske stolnice«, ki jo je priobčil Cerkveni Glasbenik leta 1906 v prvih osmih številkah. Poleg tega je napisal le še par poročil in ocen o novih orglah. Poklic in pomen učenega Smrekarja ni bil v tem, da bi sam veliko pisal in delal, marveč v tem, da je drugim dajal pobudo in navodila za pisanje in delo.

Končno si oglejmo nekoliko še njegov z n a č a j! Bolehni ljudje so kaj radi čmerni in sitni. Pri Smrekarju ni bilo tega. Res je bolehnost zakrivila, da je bil sam zase nekoliko boječ in skrupulozen, do drugih pa ga je bila sama prijaznost in miloba. Vsakogar je sprejel z ljubeznijo in vsakomur je tudi rad pomagal, ako mu je bilo le mogoče. Kake ostre ali žaljive besede ni bilo slišati iz njegovih ust. Skušal je vsem ustreči, zato pa tudi ni imel nobenega sovražnika.

Svoj življenjski križ, telesno slabost, je nosil potrpežljivo in vdano. Pomagal si je pač, kolikor je mogel. V osebi pokojnega dr. Höglerja je imel stalnega hišnega zdravnika in po njegovih predpisih se je vestno ravnal. Ker je tudi sam živel zelo zmerno in se je skrbno ogibal vsega, kar bi utegnulo zdravju škodovati, je vendarle dosegel precejšno starost 68 let.

Po vsem tem, kar sem napisal v tem članku, vprašam sedaj: ali ni bil blagopokojni Smrekar res izreden, občudovanja vreden mož? Kdo mu more odrekati spoštovanje, hvaležnost in ljubezen?

Gallusi so bili Idrijčani.

Nikoli še nisem tako »po koščkih« pisal, kakor se mi po koščkih vrsti pričujoči spis o Gallusih.

Prvi članek na str. 12 »C. Gl.« meseca januarja letos sem zato napisal, da ugotovim, kar Primorci že pol stoletja govorijo, kar pa ni seglo do Ljubljane, ker sta bila 1891, ko so primorski listi o tem pisali, Primorsko in središče Slovenije še bolj drug drugemu tuji, kakor dandanes. Ker je pa g. urednik konec članka v opazki nekaj dvomil, sem dodal drugi članek na str. 37 meseca marca. V obeh člankih sem zlasti poudarjal važnost zveze posameznih krajev, to inonstran državne meje, ker je marsikdo mislil, da se tam pri Gorici in Trstu že vse neha, in onstran Soče in morja novo življenje po svoje teče. S tem je bilo videti, da je stvar končana, toda na str. 78, meseca maja je prišla pomoč s Primorskega samega, ko je g. Pahor priobčil nad vse aktualno pismo gosp. Ivana Laharnarja s šentviške gore, z dne 6. febr. 1937. Spis je postavil piko koncema mojih dveh člankov, samo nekaj pojasniti je bilo treba, zato sem za mesec julij str. 106 delo zaokrožil in vsebino pisma s Tolminskega pojasnil.

Medtem pa se je oglasila Ribnica. G. dekan Anton Skubic je priobčil v »Slovincu« dva dolga članka s skupnim naslovom: Čigav je J. Gallus-Petelin? (Glej »Slovenec« 1938 štev. 138 in 144.) V osmih odstavkih: »Gallus vindicatus, Gallus Kranjec, Gallus-Ribničan?, Gallus-Ribničan!, Gallusov oče — Jurij, Kje je stala Gallusova rojstna hiša?, Gallusova šola, Kaj pa Gallusi« najprej popravlja našo tiskovno napako 1601 mesto 1591 na str. 12 C. Gl., kjer je pisano 18. julija 1601, a moralo bi stati 12. (dvanajstega) julija 1591.¹ Ta poslednji datum je pravilen, ker drugi n. pr. pišejo 24. julija 1591 in še Cerkv. Glasbenik 1891 str. 27 popravlja 18. julij v 12. julij, »ker prav ta dan je ‚IV Idus Iulii‘«. Leto 1591 je torej točno, za dan pa so razpravljali z 12., 18. in 24. G. dekan v »Slovincu« 144/9 piše: 18. julija 1591. Dalje ugovarja g. dekan podatkom mojega članka na str. 12 »C. Gl.«, ki pa se vsi popolnoma ujemajo, če vzamemo za podlago povsem verodostojno pismo g. Laharnarja, ki ga pa g. dekan ne omenja, četudi je tako značilno, da ga ni mogoče prezeti.

Gallus torej ni bil Kranjec, in če se imenuje Carniolus, misli s tem Slovenca; pojem narodnosti takrat ni bil razvit, pač pa pojem kronovinstva. Šele sredi XIX. stoletja se je to spremenilo, po nekaterih deželah v Alpah pa to še dandanes velja. — Gallusov brat je služil v Norimbergu in kot uslužbenec idrijskega rudnika ni mogel biti kaj drugega nego skladiščnik (Silberverweser). Sicer je pa vsa ta debata: Kranjec ali Primorec, v Norimbergu ali Pragi za Gallusov rojstni kraj brezpomembna, in sem oboje le mimogrede omenil. Čemu bi n. pr. Jurij tiskal v Norimbergu, če bi bil tiskar v Pragi? Dokler je živel skladatelj sam, je tiskal na Češkem; po njegovi smrti je Jurij dal tiskati v Norimbergu, ker mu je bilo priročneje; k obravnavi pa je prišel v Prago. Za rojstni kraj pa to ni važno, bodi si kakorkoli!

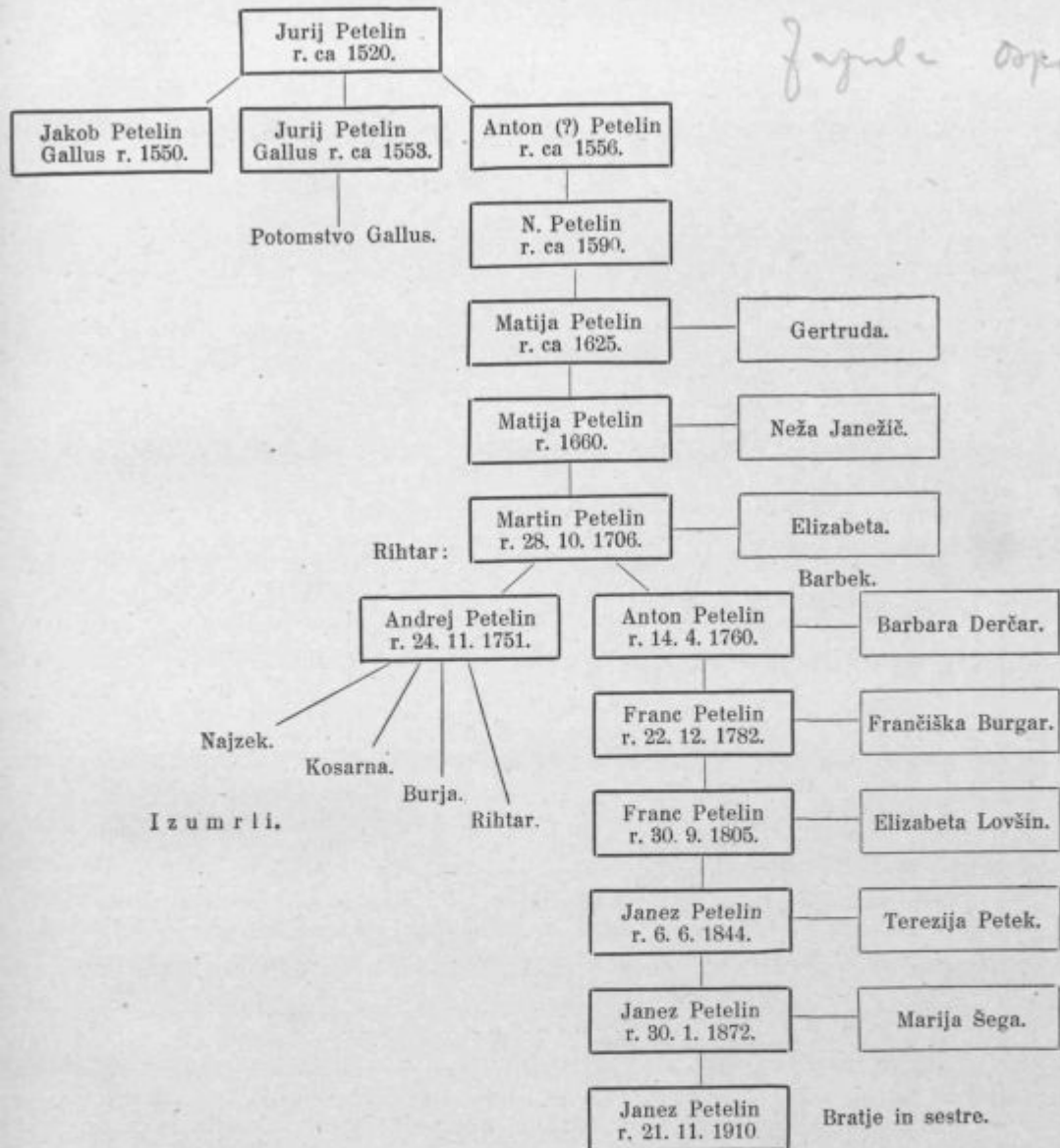
Važen od vsega je rodovnik, ki ga je g. dekan po matrikah sestavil in ga tudi tukaj priobčujemo.

Vse gori navedne podatke je g. dekan popisal še v posebnem članku, točno po matrikah in z lastnimi opazkami; med drugim pravi, da si znanstvenik dr. Mantuani še ni upal odločno reči, da je bil Gallus Ribničan; to smo tudi mi zapisali na str. 109 C. Gl. — Omenja ustno izročilo, po katerem je »pred nekako petimi ali šestimi rodovi nazaj v hiši štev. 40 bil rojen deček,

¹ Prim. C. Gl. 1891/53, 71 in 1892/3, 69.

g. Arko!

ženske opovane

ki je še mlad odšel od hiše, potoval na Gorenjsko, potem živel po samostanih in daleč od domovine neznan kje kot slaven muzik umrl.<

To je isto, kar je v pismu s Tolminskega (C. Gl. str. 78); toda v pismu so navedene osebe kar lepo po vrsti, trije bratje odhajajoči v Idrijo, od katerih je bil eden, zgodovinsko dognano, učitelj, nekateri pišejo tudi skladatelj, če skladateljstva ne zamenjujejo s pravim skladateljem, bratom Jakobom. Hitzinger piše na str. 39: »Wohl aber war eine evangelische Schule daselbst eingerichtet, wie es das vorbenannte Matrikenbuch andeutet, indem daselbst im J. 1581 Hanns Hoffer und im J. 1596 Petrus Gallus als Schullehrer zu Idria verzeichnet stehen.<

Dalje citira g. dekan gospo dr. Elzo Bienenfeld, ki je 11. marca 1919 pi-sala v »Neues Wiener Journal« o Jakobu Gallusu, kjer omenja med drugim:

»Kot njegov verjetni rojstni kraj se imenuje Ribnica na Dolenjskem, tri ure od Kočevja.« O Gallusu pravi, da se je imenoval prav za prav čisto »hrvaško« Petelin. Dobra gospa Elza je te podatke slabo prepisala iz »Denkmäler«, v katere je pisal dr. Mantuani.

Ker ti podatki niso točni, je g. dekan preiskal vse ribniške matrike, iz katerih je sestavil rodovnik, ki smo ga zgoraj priobčili. Pri tem je našel zanesljive podatke vse do Matija Petelina, roj. okoli 1625, poročenega z Gertrudo (Jero). »Ta letnica je« — po izjavi g. dekana, oddaljena od Gallusove smrti samo za nekako 35 let. Matrične ne segajo več nazaj. To malo vrzel izpopolnimo z domnevo, ki naj ima toliko vrednosti, kolikor se komu zdi verjetna.« Od tukaj dalje gori do Gallusovega očeta Jurija je rodovnik v ? ali z okrajšavo ca. (okoli). »Slovenec« štev. 144, str. str. 9. kolona 4 ima v tekstu dekanov stavek: »Od prvih rodov Gallusovih nisem mogel — samoobsebi umevno — dognati ničesar.« Kar so listi že pred mnogimi desetletji pisali, je tukaj še enkrat povedano: v najkočljivejši točki rodovnik odpove in dela z vprašaji!

Kako vse drugače govori pismo s Tolminskega na str. 78-79 »C. Gl.«!

Če ima rodovnik:

Jakob Petelin	Jurij Petelin	Anton (?) Petelin
Gallus roj. 1550	Gallus roj. okoli 1553	roj. ok. 1556,

tedaj so to trije bratje, o katerih govori g. Laharnar. Jakob je naš skladatelj, Jurij je skladiščnik, Anton pravilno Peter, je v Idriji 1596 živeči učitelj. Kar trde v Ribnici o svobodnjaku, je hipoteza, Tolminsko pismo piše brez ovinkov: »En sin je šel v Idrijo v šolo, tam začel orglati in slovel je kot najboljši organist tedanjega časa. Za njim je šel v Idrijo drugi brat in tako polagoma vsa družina. Živelii so tam prav dobro. Nekoč pa povedo, da se je organist Petelin zgubil, šel je menda na Češko, nobeden pa ne ve, kam.« Itd. Glej »C. Gl.« 1938, stran 79.

Laharnar, svak, mati, stara mati so skozi tri stoletja pomnili ime, hišo, število sinov, selitev družine v Idrijo in Jakoba na Češko. Tega si tolminski kmet ni izmislil: vox populi, vox Dei! brez vseh matrik in dekretov.

Jurij je dal po Jakobovi smrti tiskati Jakobovo zapuščino v Norimbergu, ker je ondi služil, kar smo že v prejšnjih člankih poudarjali. Opozarjam na »C. Gl.« 1892, str. 57, kjer razpravlja g. dr. Mantuani o Gallusovem rojstnem kraju, kakor čitaš v »C. Gl.« na strani 109/1938; isti list 1891 str. 27, piše: s Kranjskega doma; »C. Gl.« 1892, str. 3, pravi: »Porojen je leta 1550 in kot je sedaj verjetno, v Ribnici na Dolenjskem.« (Govor dr. Mantuanija na Dunaju, 25. novembra 1891 v Društvu sv. Ambrozija.)

Ribnica, kot rojstni kraj, še 1932, ob času festivala v Ljubljani, ni povsem veljala, kajti »Jutro«, štev. 113, 15. maja 1932, piše: »Rodil se je nekje na Kranjskem; kje, tega ne vemo. Rojen je bil 1550 in umrl v Pragi 1591. Nekaj časa je pel v pridvorni kapeli na Dunaju, bival pa je kot glasbenik v Zabrdovicah, Olomouci, Kroměřížu, Pragi, Rakonicah, Vratislavi in drugod. Bil je nekaj let kapelnik škofa Stanislava Pawlowskega v Olomoucu, odkoder je 1585 odšel v Prago, kjer so tiskali njegove skladbe. Vodil je zbor v cerkvi sv. Janeza na Bregu in je kot praški zborovodja umrl.«

Na ostale naslove: Gallusov oče — Jurij. Kje je stala Gallusova rojstna hiša? Gallusova šola? Kaj pa Gallusi? — ne moremo odgovarjati, saj se ne tičejo zanesljivega dela rodovnika temveč onih let, za katere ni matrik; ali govore o sorodnikih, šolskih razmerah itd.

Verzija o dunajskem potovanju Gallusovega očeta ali ustno izročilo o nadarjenem glasbeniku, ki je šel od doma, ni za Ribnico brezdvomno ugotovljena in bi za Tolminsko enako veljala. —

Povedati moram še nekaj o imenu Hanl, Händel, Handl, ki je bilo že dr. Mantuaniju sumljivo; glej »C. Gl.« 1892, str. 57. Ondi piše: »Je li ime Handl pristno ali ne, to je kočljivo vprašanje zase, koje se bode dalo morebiti pozneje razvozlati.« In v »C. Gl.« 1891, str. 27, piše mestni blagajnik v Ljubljani, Vojteh Valenta: »Händel Jakob, sicer Hänel, tudi Gallus imenovan, imeniten glasbeni umetnik s Kranjskega, kjer se je porodil l. 1550.« Razne zgodovine pišejo: Jakobus Handl; »C. Gl.« 1891, str. 80, piše: »Pri zadnji Händel-novi slovesnosti v Londonu je bil orkester 500 članov, poslušalcev pa je bilo blizo 25.000!«

Ta Händel pa ni bil naš Gallus-Petelin, temveč Händel Jurij, Friderik, 1685—1759, rojen v Halle na Sali; njegov oče je bil brivec in »padar« ali ranocelnik, Halle pa je stara solina (slično kakor Hall na Tirolskem, Hallein, Hallstatt, Reichenhall, itd.), kjer je pridobivalo sol domače prebivalstvo, najprej Kelti pod Rimljani, potem Slovani pod Germani ob vodstvu nemških uradnikov in paznikov. Glej Letopis Slov. Matice 1892: Zgodovina železarstva na Kranjskem, str. 185: »Zemlja, v katero je rimski vojak zasadil svojo zmagovalno sulico, postala je državna last. Razglasili so za državno last tudi vse večje rudnike, sosebnost zlato in srebro.« To je veljalo tudi pa srednji vek, kjer je bil vse do XVIII. stoletja graščak Nemeč, delavec pa Slovan in sicer od Vzhodnega morja do Adrije; šolstvo XIX. stoletja (poleg nemške cerkve in pisarne), pa je vse te kraje dosledno ponemčilo, oziroma ponemčevalo.

Kdor pozna razmere še sredi XIX. stoletja, kakršne so bile v rudarski Idriji, Zeleznikih, Kropi, Tržiču, Trbovljah in drugod, spozna takoj, da so bile v Hallu na Sali enake, kajti Halle je dobrih 20 km od Lipskega, ki je bilo v Gallusovih časih še od Srbov-Lužičanov poseljeno in malo više gori stoji Eisleben, rojstni kraj Lutra Martina, čigar starši so bili tudi rudarski in mali bajtarji. Halle je imel prvotno samo solino, pozneje je dobil samostan, dalje graščinsko oblast, pisarne in kopico šol ter je dandanes križišče železnice, ki je s svojimi nemškimi priseljenci že zdavnaj prerastel slovansko koreninje. Nemci so takrat po vsej Prusiji, in Srednji Nemčiji sploh, z naseljevanjem dušili domači, prvotni narod takó, kakor bi dandanes radi na Koroškem, kjer je še sedaj $\frac{2}{3}$ slovanske krvi in $\frac{1}{4}$ zavednih Slovencev, pa so jih z raznimi plebisciti, uradnim jezikom, ljudskim štetjem, nemško cerkvijo in šolo in s pritiskom pri volitvah znižali na 38.000, da si sami vedo, da jih je petkrat več. Primerjaj metodo pri plebiscitu aprila 1938, ali na Koroškem 1920, ali v Trstu 1919, kjer so (v Trstu) trikrat glasovali, da so dosegli malo, italijansko (podkupljeno) večino. V rudarski Idriji in drugod so med 1870—1880 grozili z odpustom iz službe, kdor izmed uradnikov in paznikov ni volil nemško. To je tista nemška pravica v šoli, cerkvi in pisarni!

In ta »pravica«, to je naše globoko prepričanje, je naredila iz Petelinov Händel-ne, Handle, Hänle in podobno, brez vprašanja — kakor so v istih časih na Madžarskem dajali židom najfrivolnejša nemška imena (Edelspatr), ker ljudstvo v splošnem še ni imelo lastnih imen,² temveč samo domače (vulgo): Nackov, kakor je še dandanes po posameznih krajih (v Kranju: Fikuž, Balont itd.).

In kakor pisec teh vrstic reklamira Gallusa za rudarsko Idrijo, tako reklamira Friderika, Jurija Händela za Lužiške Srbe. Dosti nas je, ki dobro poznamo rudarske in industrijske kraje po srednji

² V XIV. stoletju so jih pričeli šele uvajati.

Evropi, ki smo sami preživljali take čase, pa bi ne vedeli, kako so delali v sveti rimski državi »nemške« narodnosti s Slovani. Saj se še dandanes z najabotnejšimi pretvezami vtikajo v češkoslovaške, poljske in druge inozemske razmere, o lastnih Slovanih (Čehoslovakih, Slovencih, Poljakih, Lužičanih) pa molče, kakor da jih ni in bi jih ne bilo!³

Tako je torej »gallolog« dr. Mantuani — kakor piše dr. Stele v Narodni Enciklopediji od 1899—1919 delal na Gallusu, toda kakor smo se prepričali, je ta predmet v »C. Gl.« gojil že od 1890 dalje.

Razni Petelini in podobni možje torej niso svojih imen za veselje ali čast latinili in nemčili, to je zahtevala takratna uprava s pomočjo državne cerkve (kakor se godi še danes na Koroškem), ker so pojem religije in narodnosti povsem drugače definirali, kakor ga definiramo dandanes. Kdor je med prevratom na Koroškem čutil slovensko, so ga primerjali z izdajalcem (zlasti po celovških župniščih slovenske duhovnike!), in ko so mi 1918 predstavili nekega Reparja, mi je pristavil: »Prosim, nisem Repar, temveč Rehpaar!« Istina! In taki Rehpaari, Bockhorni in podobni ljudje in razmere delajo 97%-ne plebiscite, kakor smo videli 10. aprila 1938.

*

V srednjem in prejšnjih vekih ni bilo takega šolstva kakor dandanes; umetniki, bolj obrtniki, niso bili »akademsko« izobraženi, pač pa po praktičnih delavnicah izvežbani ljudje: delavnica je bila hkratu šola⁴ za razne Rafaele, Ticiane itd. Vsak večji kraj je imel svoje slikarje, kiparje (Idrija po enega ali dva), muziki pa so se izobraževali v svojem instrumentu pri kakem godcu (upokojeni paznik Šinkovec v Idriji je desetletja učil gosli nas vse, tudi Fajglja, ki je dobil pri njem prav dobro podlago za poznejšega glasbenika); goslim je sledil klavir in končno orgle. To je v Idriji trajalo do približno 1880, dokler niso v šoli uvedli glasbe. Godbo na pihala so v Gallusovih časih gojili po sirotiščih, kar še dandanes posnemajo Salezijanci. V Italiji so imeli že v XVI. stoletju glasbene šole, imenovane konservatorije, ki jih pa, kakor razne akademije, ne smemo primerjati z današnjimi. (Helmolt VIII 498.) Razne akademije »operosorum«, svetega Dizma (glej zgodovina Gruden) itd. so bila zbirališča ob večerih, kjer ni bilo glavno zabava (pijača, ples), temveč poučni pogovori o dnevnih vprašanjih. Ko je zavladala pipa, je pruski kralj Friderik Viljem uvedel znani »Pfeifenkollegium«, ki se je razširil po vsej Srednji Evropi in je še obstojal, ko ga je bil Friderik II. Veliki, že davno odpravil in jel gojiti glasbo (koncerte), ker je tudi sam igral flavto. Sicer so po deželi še tja v XIX. stoletje ob večerih iz pip pušili in idrijski rudarski kazino je imel visoko, počez razdeljeno omaro: spodaj so bile sveče, knjige in

³ Pred mnogimi leti sem imel na Tirolskem gospodarja z imenom Rudiferia, a prej so se pisali Eisenzapf. Pa so pri nekem krstu spoznali, da niso Nemci, temveč Ladinci, in otrok je dobil lastno ime Rudiferia.

Pred svetovno vojno so v krstnih, zemljiških in podobnih knjigah pisali imena večinoma z nemškim pravopisom in imeli smo nič koliko Pogatschniggov, ki bi bili morali ob prevratu izginiti; pa niso izginili povsod ondi, kjer jim nove razmere niso bile po volji: še dandanes srečaš Pogatschnigge, Puschnigge itd. in še prepirajo se s teboj, če jim ugovarjaš, češ: »uradni« vpis se ne sme spreminjati.

Na Sentviški gori so imeli naslikanega petelina na hiši (str. 78 »C. Gl.«) in so ji rekli »pri petelinu«. To vulgo-ime je postalo torej lastno, a ker je bilo slovensko, so ga ponemčili med svetom.

In tako ponemčeno ime je tudi Händel iz Halle ob Sali. Znani srbolužiški slavist je bil Smolař, a pisali so ga za Schmalerja. Če utegne zaradi naše trditve o Händelu med Lužičani nastati različno mnenje, nas ne bo glava bolela; bolje da se v enem primeru zmotiš, kakor da deset resničnih prezreš. In prezrli — v našo škodo — smo jih že dosti!

⁴ Takrat je bila praksa glavno, teorija postransko; dandanes je obratno!

podobno, zgornja polovica je imela deset ozkih, okoli 70 cm visokih, 10 cm širokih omaric s ključavnicami, kamor so gospodje spravljali svoje pipe, tobak, prižigalnike in — karte, ki so tudi spadale v »učeno« družbo (akademijo!).

V Gallusovih časih ni bilo ne gledališč, ne koncertnih dvoran v današnjem obsegu in smislu, tudi vojaških godb ni bilo, razen bobna, piščali in še kakega instrumenta. Zato so muziki imeli svoje poprišče največ v cerkvi za orglami in še ondi ne povsod: po samostanih so gojili koral, ki se je ozko naslanjal na besedilo; dobro gibati se je mogel organist po stolnicah, (ki jih pa ni bilo preveč).⁵ Zato takratno cerkveno življenje ni veljalo samo molitvi, temveč tudi glasbi kot taki: poleg obredne glasbe so imeli tudi koncertno glasbo in na njej so se naslajali igralci in poslušalci. Velike maše, zlasti pa tako imenovane večernice so bile pravi Eldorado za instrumentista; takrat se je orglavec izživljal.

Pri večernicah so imeli blagoslov, na kar so duhovščina in strežniki posedli pred oltarjem desno in levo, kor pa se je oglasil v veselje občinstva spodaj v cerkvi. Pri takih prilikah so organisti-skladatelji proizvajali prvič svoje nove skladbe; preskušali so jih, popravljali so jih in kritika posameznih igralcev je pomagala. Vsestransko opiljena dela so objavljali.

Tak cerkveni koncert je po 2—3 četrti končal z blagoslovom in večernice so bile pri kraju. Obilica skladb je nastala na zgornji način in večernice so v rudarski Idriji bile od nekdanj važen pojav cerkvenega življenja. Ta cerkveni običaj so pozneje prenesli tudi v posvetno glasbo po gledaliških in koncertnih dvoranh toda šele za časa znanega Weimara. Takrat sta Goethe in Schiller ondi uprizarjala svoje igre in predstave v gledališču so bile prav za prav generalne skušnje, kjer so popravljali dramo in glasbo (tekst in godbo), da so jih šele pozneje, opiljene, objavljali. Zato so tozadevna dela tako dovršena! Kar so delali razni Gallusi okoli 1580, so delali Goetheji okoli 1780!

Tako delati pa je bilo le zato mogoče, ker je nešteto nemških malih državc podpiralo cerkveno in posvetno glasbo, kar je koristilo vsem: morali, umetnosti, reprezentanci, družbi, državici in državljanom. Dvigalo je državno cerkev (Deutsche Kirche!) in spreminjalo nemška narečja v enoten, opiljen jezik. Ne le graščaki, še bolj cerkveni glavarji so bili zaupniki vlade, ker so bisto ljudstva bolje poznali in moralno močneje vplivali. Zadnji med njimi v naših krajih je bil A. A. Wolf, cerkveni in državni dostojanstvenik; okoli 1880 pa so se gospodarske in politične razmere jele tako spreminjati, da se je Cerkev vedno bolj obračala v svojo smer, državni razvoj pa je nastopal proti ali v korist nastopajočim novim posvetnim zahtevam. Deutsche Kirche izza časov Karla Velikega je medlela, le v posameznih krajih so jo poudarjali (Celovec, Solnograd) in to ponajveč tedaj, če je bilo to Slovanom v škodo. Združena Cerkev in država sta dvignili umetnost od XIV. do XIX. stoletja; Palestrine, Rafaeli, Gallusi, Bachi, Handli, Mozarti, Goetheji in Beethoveni in drugi so bili zato mogoči, ker sta njih delo gmotno podpirala dva zanesljiva činitelja.

Od starega veka sem se je namreč Srednja Evropa med Jadranom in Vzhod. morjem gospodarsko, narodnostno in umetniško stalno spreminjala. Najprej je tekla črta Jadran—Klajpeda (zaradi jantarja): desno Slovani, levo Germani; ob vojskah in preseljevanju je severno-nemška nižina opešala in Slovani so se naselili do črte Jadran—izliv Labe. In vprav ob času Gallusa je črta še vztrajala, ko je pričelo nemštvo zopet prodirati proti vzhodu, takoj, ko so bili 22. julija 1227 Nemei ustavili dansko prodiranje proti jugu. Da so zmagali Danci, bi dandanes ne bilo Severne Nemčije! Ob nemški

⁵ Glavna šola za našega Petelina so bile mnogoštevilne službe v sicer kratkem življenju.

zmagi pa je pričela doba vitezov, graščin, in pozneje kronovinstva. Če se je Gallus imenoval Carniolus, je izrazil kronovinca, a mislil je Slovenca, (kakor smo že omenili), ki ga pa še niso poznali; saj sta še Vodnik in Prešeren pisala o »Kranjcih«.

Da se je Petelin spremenil v Gallusa, bi ne bilo nič čudnega, saj se je Bauer — Agricola tudi in sto drugih; toda poslednji se je spremenil iz Nemca v »Latinca«, metamorfoza Petelinov pa je šla od slovenskega imena preko nemškega v latinsko ime. Tukaj je princip, sistem, mnogoletna tradicija, kajti Slovane so potujčevali potom suženjstva, križarskih vitezov, mrežili so jih z graščinskimi posestvi, pozneje z delitvijo po kronovinah, kakor nas bi dandanes radi polovico spravili v Azijo, polovico obdržali v Evropi, ker je točasni grižljaj nekoliko preobilen za gospodarsko in jezikovno ekspanzijo naših ljubih sosedov na meji Benetke—Hamburg.

Imena Jenač—Samaden, Opiz, Lessing, Nietzsche, Pietsch⁶ (pred Goethejem od Friderika Velikega posebno spoštovan pesnik) in nešteto drugih so posamezna slovanska, pa mogočna zrna med nemško pšenico, ki so pomagala in pomagajo oživljati zapadnoevropejsko slavo na naš, slovanski račun in v našo, slovansko škodo. —

Kot pristno nemško ozemlje Nemci še dandanes smatrajo le ozemlje med Renom in Labo proti jugu, desno in levo je pomešana na kri. Kljub temu je 1909 zapisal zgodovinar dr. Viktor Hantzsch (Hanč): »... und zum Heile der Menschheit wird allmählich jenes an staatliche Grenzen nicht gebundene grössere Deutschland in's Leben treten, das im Vereine mit dem stammverwandten Angelsachsentum die Welt politisch und geistig zu beherrschen berufen ist.«

V takih razmerah je živel Gallus, ki je za nas edino in samo Petelin; a v takih razmerah nas je pozdravilo tudi leto 1938 meseca marca na Dunaju, aprila na Koroškem in maja na Čehoslovaškem. Da ne bo več Gallusov, ali celo Händelov, temveč da bodo Petelini, mora biti naša skrb! —

In sedaj naš spor z Ribnico!

Začetkom XIX. stoletja so jeli Nemci razmišljati, kateri obeh pesnikov je večji: Schiller ali Goethe, Nekdo je bil celo tako brezokusen, da je samega Goetheja vprašal, kaj o tem misli, ker ga je hotel podražiti. Toda oba pesnika sta bila stara prijatelja in dobro sta poznala svojo igro drug proti drugemu, zato sta se pač podpirala, a si nikakor nista nasprotovala. Goethe je smehljaje se odgovoril: »Die Deutschen sollen sich zufrieden stellen, dass sie zwei solche Kerle besitzen!«

Tudi za Petelina velja isto: bolje, da se dve dolini zanj prepirata, kakor če bi se nobena ne! Laharnarjevo pismo in ribniški nepopolni rodovnik kažeta na Šentviško goro, kajti: kaj ti pomaga najlepša cesta, če se po sto km nenadoma 35 pred ciljem ustavi!

Za nas je torej vprašanje rešeno!

Dostavek uredništva. Tudi uredništvo »Cerkvenega Glasbenika« smatra mnenje oz. dokazovanje g. Zazule za zelo verjetno; z absolutno gotovostjo trditi, da je bil naš Jakob Gallus-Petelin rojen v Idriji in ne v Ribnici, si pa vendar ne upamo. — G. Zazuli gre vsekakor zasluga, da je poživil zanimanje za našega slavnega rojaka. Vsled njegovega pisanja se je oglasil g. dekan Skubic. Oba sta prinesla — vsak po svoje — mnogo pojasnil o Gallusu. Tudi v bodoče bomo še vedno radi sprejemali zadevne članke, ki morejo stvari le koristiti in pripomoči k končnemu — če Bog da — resničnemu odkritju Gallusovega rojstnega kraja.

⁶ Bismarčkova dolgoletna oskrbnica se je pisala Belin, kajti Bismarcki so bili po vsej priliki nemške krvi, toda živeli so in posedovali so med Slovani.

Sledovi slovenske narodne pesmi v Gallusovih skladbah.

Po načinu glasbenega ustvarjanja takratne dobe je Gallus za večino svojih skladb uporabil motive drugih avtorjev. Iz latinskega, francoskega, češkega ali nemškega napeva je vzel daljši ali krajši motiv, ga vpletel v posamezne glasove z mojstrsko kontrapunktično spretnostjo, ga ozaljšal z melizmatičnimi okraski, vezavami in zaključki ter ustvaril novo izvirno umetnino.

Te izposojene motive je pri tem pustil bodisi v prvotni obliki nespremenjene, ali pa jih je spreminjal po svoje, obračal na različne smeri, predrugačil posameznim notam veljavo, prestavljal intervale itd., vendar tako, da se temeljna misel ni zgubila. (O tem takozvanem parodičnem obdelovanju motivov, ki ga najdemo zlasti v Gallusovih mašah, je napisal podrobno razpravo dr. Pisk v prilogi k V. zvezku dr. Mantuanijeve izdaje Gallusovega »Opus musicum«.)

Ako je tedaj Gallus uporabljal za svoje skladbe različne latinske, francoske in druge napeve, so mu bili kot rojenemu Slovincu še bližji napevi slovenskih narodnih pesmi, ki jih je gotovo poznal iz svoje domovine in ki so mu nudile motive za nove skladbe.

Raziskovanje o tem, ali je v Gallusovih skladbah zares zastopana tudi slovenska narodna pesem, je nekoliko težavno zaradi tega, ker je Gallus lahko uporabil tako pesem, ki so jo takrat še peli, a danes je ne pojo več, ker je zamrla; ne mogli bi je spoznati, četudi bi jo srečali. Razen tega mora raziskovalec poznati, če že ne rečemo vse, vendar zelo veliko narodnih napevov, ako jih hoče zasledovati po Gallusovih skladbah.

V IV. zvezku Gallusovega »Opus musicum« najdemo pod št. XXXIV. kratko a zanimivo skladbo, ki se začne z besedami: Praeparate corda vestra. V komentarju stoji zapisano, da je ta skladba med onimi, ki imajo za motiv napev neznanega vira, in da si ga je Gallus najbrž sam izmislil. Ako pa si jo ogledamo natančneje, se nam razkrijejo v njej odlomki tegale slovenskega narodnega napeva:

Šel sem, šel, čez gmaj - ni - co, sem sli-šal ptič-ke pet le - po, so
pe-le ptič-ke pe - smi - co, od svo-je ljub-ce grem do - mov. Ho-
ri-ja, ho - la - ro, od svo-je ljub-ce grem do - mov. Ho- mov.

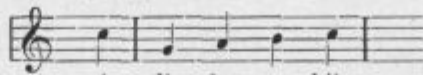
Iz tega narodnega napeva je vzel Gallus za prvi glavni motiv svoji skladbi celo prvo frazo:

Narodna: Šel sem, šel, čez gmaj-ni-co...

Gallus: Prae-pa-ra-te cor-da ve-stra...

Drugi glavni motiv je napravil iz prvega na ta način, da ga je obrnil in notam nekoliko spremenil veljavo:

Narodna: *Narodna - narobe:*

Gallus:

Iz teh dveh motivov je zgradil Gallus svojo skladbo tako, da je prvega vzel za začetek, drugega za srednji del v dveh zaporednih reperkusijah in za zaključek zopet prvega, tako da je skladba dobila priljubljeno trodelno obliko, ki spominja na današnjo oblikoslovno formulo A-B-A.

Razen teh dveh glavnih motivov je vpletel Gallus v svojo skladbo še nekatere druge prvine narodnega napeva brez imitatorične izpeljave, na primer v I. tenorju:

Narodna: *Gallus (obratno):*

Narodna: *Gallus:*

O celi Gallusovi skladbi bi se na splošno dalo reči, da je po svojem značaju zložena v duhu slovenske narodne pesmi. Po svojem tonovskem načinu je jonska, kakor so tudi vsi naši narodni napevi jonski (durovi), ako se hočemo izraziti v tej tehnični terminologiji. Napisana je za štiri moške glasove; tudi narodna pesem je za moške, ker je po svojem besedilu izrazito fantovska pesem. Peti začne pri Gallusovi II. tenor, tako je tudi pri narodnem popevanju običaj, da poje II. tenor »naprej« in drugi glasovi se zvrstijo za njim. Septimnega akorda so se skladatelji Gallusove dobe raje izogibali, ker ni bil v skladu s strogimi predpisi takratnega kontrapunkta; Gallus ga v tej skladbi prinese celo na najbolj poudarjenem mestu takta, kakor nalašč kot značilnost slovenskega večglasnega petja:

Narodna pesem, ki se je Gallus tukaj nanjo naslonil, živi še danes med nami, ima tedaj vse časti vredno starost; v nekaj desetletjih bo slavila svojo 400-letnico, kar jo je Gallus vzel za model svoji skladbi; kdo ve, koliko let ji

je bilo že takrat. In še ta poklon ji moramo napraviti, da se njena zunanost v teh 400 letih ni mogla mnogo spremeniti, ker je njeno neposredno sorodstvo z Gallusovo skladbo na njenem licu še danes tako očitno. Gallus ji je postavil trajen spomenik, zato bo gotovo še dolgo živela med nami in razveseljevala za petje vneta srca.

Emil Hochreiter:

Moji spomini na p. Hugolina Sattnerja, posneti iz njegovih pisem.

(Dalje.)

2. 1. 1933: »Najine Marijine sem oddal Jugoslovanski; sem radoveden, če jih založi. G. Premrl je pesmi zelo pohvalil... Slovenski ritual so v Rimu odobrili; torej moramo vse — razven maše — v slovenščini prirediti. P. Regalat se pelje te dni v Rim... Griesbacherja so v Monakovem operirali. Pisal mi je, da je trpel vseh 14 postaj križevega pota. Ubožec!...«

15. 1. 1933: »Najprvo Tebi in Tvojim prav vesele praznike in srečno novo leto! Kaj meni prinese, ve Bog sam; če 21. julija do živim — biserno mašo. To dejstvo bi me navdalo z neskončno hvaležnostjo do mojega Stvarnika. Nameravam ta dan preživeti v tihoti in samoti, kakor zlato mašo — razen ako zahtevajo moji predstojniki drugače... Mogoče je, da so me do tja že pokopali. Kakor sem že izjavil: Vse je pri Bogu. Kar bo storil, to mi bo prav... Moje Mladinske pesmi bo najbrže založila Glasbena Matica; 28. 12. se bodo slišale v radiju... Verdijev Rekvijem so izvajali dvakrat, obakrat izborno... Časa bi imel sedaj dosti za skladanje, a ne veseli me več in tudi viri usihajo. Na koru sem pa še svež. Tvojo mašo bomo izvajali šele 25. 3.; zdaj jo pridno študiramo...«

17. 1. 1933: »Zdrav sem hvala Bogu, razven v nogah, pa tudi te so boljše kot v Ratečah. Župnika Lavtižarja še nisem videl, odkar sva ga zapustila. Zima je mila, imam v sobi jako gorko. Na cesto pridem le redko... Dr. Mantuani je resno obolel; ne more ne jesti, ne spati in moči mu pešajo... Polič pripravlja Beethovenovo ‚Missa solemnis‘ tako tudi Wagnerjevega ‚Parsivala‘; kaj ne, visoko stremljenje! Izvajali smo Wittovo Rafaelovo mašo, ‚Credo‘ je zelo naporen.«

23. 2. 1933: »Dittler že piše Marijine; morajo pravočasno za majnik priti na svetlo. Vadimo se pridno za praznik (25. 3.) in za veliko noč; na pulte položim letos spet ‚Golgota‘. Dr. Mantuanija obiskujem sleherni teden. Počuti se prav slabo. Dal Bog, da se njegovo stanje izboljša. Meni je neskončno žal po njem.«

7. 3. 1933: »Dr. Mantuani je vedno slabejši; jutri ga bodo obhajali. Tvoje pozdrave sem mu izročil; lepo se zahvaljuje — tudi za molitev. — Danes je krasen pomladanski dan, sprehajal sem se po vrtu, ker ni več snega; skladanje — miruje.«

20. 3. 1933: »Sporočam Ti, da je dr. Mantuani v soboto večer preminul in bil danes v ponedeljek ob treh popoldan pokopan; velikega sprevoda so se udeležili tudi glasbeni krogi Ljubljane. Dr. Ravnikar mu je govoril nagrobnico. Smrt je bila zanj odrešenje od bolečin. Sv. Jožef, njegov patron, ga je ob njegovem godu poklical k sebi... (19. marca sem dobil osmrtnico o smrti dr. Mantuanija, ki je bil tudi meni star in dober prijatelj; naslov na osmrtnico je rajniki sam napisal; žalostna vest je tudi mene pretresla).«

30. 3. 1933: »Vendar enkrat — boš vzkliknil, ko dobiš najine Marijine pesmi v roke. Evo en izvod! G. Premrl jih je zelo pohvalil. G. Škerjanc je

bil osebno pri meni in izjavil, da Tvoje uverture zdaj ne more izvajati, ker orkestralno društvo le redko nastopi; torej — ko bodo časi boljši. 25. 3. na praznik našega patrocinja (pontifikalno mašo je imel knezoškof) se je slišala Filkejeva Lurd-maša... 28. 3. me je obiskal župnik Lavtižar, je zdrav. V Ratečah sneg, mi pa imamo krasno pomladansko vreme. Par dni prej pa je bil pri nas brat Niko (Guttmansthal) v redovni obleki; navzlic svojim 75 letom se udeležuje vseh poslov... Cecilijanci se navdušujejo za ljudsko cerkveno petje, manj za liturgično.«¹

6. 4. 1933: »Župnik Lavtižar mi je prinesel lepo knjigo — ‚Smarnice‘ v dar; so prav dobro uspele; v dveh dnevih sem jih prebral. Moje stanje znosno; senectus ipsa est morbus. V nedeljo sem bil pri glavni vaji Beethovenove ‚Missa solemnis.‘ To velikansko delo sem enkrat pred mnogo leti slišal, ali že popolnoma pozabil... 9. 4. naj grem z g. Premrlom in p. gvardijanom v Brežice h kolavdaciji novih orgel (17 spremenjav). Obhajali so v vseh cerkvah obnovo sv. misijona; pridige so bile samo zvečer...«

30. 4. 1933: »Včeraj smo prepeli vse nove Marijine pesmi, tudi Tvoje. Naš kor jih je vesel, so zelo blagoglasne. Pozno so izšle, a jaz tega nisem kriv. Dr. Kimovec jih je v ‚Slovincu‘ izvrstno ocenil. Moj zbor šteje zdaj 34 članov z Neffatom in mojo malenkostjo vred. Če bom letos tako srečen, da se zopet snideva, bom takrat retuširal moje nove ‚Mladinske pesmi‘, da bova imela kaj glasbenega posla... Koncert za koncertom: Beethoven: ‚Missa solemnis‘, ‚Parsival‘ itd. jaz ne grem nikamor. Priznati moram, da so ti uspehi za Ljubljano res veliki. Pri Sv. Petru jutri koncert ‚Pevske zveze‘; nastopili bodo zbori iz raznih krajev. Taki koncerti me ne razburijo več, ravno tako ne kakor ljudsko petje v cerkvi, ki bo polagoma peto mašo izpodrinilo...«²

6. 5. 1933: »Pri prvih šmarnicah smo peli Tvojo pesem št. 16 kot predokus. Vsi so bili očarani. Sploh pojemo vse Tvoje Marijine tudi št. 11, pri zadnji sem konec (zadnja 2 takta) takole spremenil (sledijo note), se glasi boljše in mirnejše. Moje načelo tudi zdaj: Ne sebe iskati! Ad majorem gloriam Dei et beatissimae Virginis. — V Kočevju izvajajo danes moje Jeftejevo prisego.«

13. 5. 1933: »Pójdiva letos spet v Rateče k Lavtižarju, ki je naju srčno povabil. Ali morda v Bohinj? Sem v zvezi tam z dvema gospodoma, pa me tja posebno ne mika. Poceni je pač Poljanska dolina za Škofjo Loko, a tam nimava planinskega zraka. Zelo sem potreben miru in počitka, vsako leto sem bolj izrabljen. Mesec junij zahteva od mene še veliko; naj mi podeli Gospod Bog še potrebnih moči. V ‚Glasbeniku‘ najdeš kritiko najinih pesmi, vse zelo ugodno.«

19. 6. 1933: »Edina sva torej: Kranjska gora, penzija Zlatorog, 14 dni. Da bova na najinem poprišču kaj delala, za to bom že skrbel. P. Matevž iz Kamnika, Tvoj sošolec, naju hoče na vsak način za par dni v Kamnik. Vederemo.«

(Sestala sva se 9. 7. na Jesenicah in bivala do 26. 7. v zgoraj omenjenem penziju v Kranjski gori. Dasi je bil prijatelj na nogah slaboten, se je vendar tako okrepčal, da sva se mogla čez teden dni že sprehajati po 2 uri; seveda korakala sva prav počasi. Hrana, dasi prvovrstna, mu ni ugajala, posebno sladkih močntih jedi ni maral. Je umevno, ker je bil navajen na samostansko hrano. Obiskala sva večkrat g. župnika Lavtižarja, tudi g. župnika Pečariča na Dovjem, kjer sva tudi molila na Aljaževem grobu. Zadnji srečni dnevi, ki sem jih s prijateljem preživel, so bili v Kamniku, kjer sva bila posebno srčno sprejeta. Ob slovesu nama je bilo prav težko.)

¹ Nekateri pač, a ne vsi. — Ur.

² To pa se vendar ne sme zgoditi. Ur.

9. 8. 1933: (Pisano od tuje roke.) »Danes mi je vse jasno. Meseca maj in junij sta me na živčevju popolnoma oslabila. Iskal sem na Gorenjskem leka, pa ga nisem našel. Bil sem nekako nezadovoljen, nesposoben za daljše ture; želel — in prišel domov, vsak dan postal slabejši, dokler ni izbruhnila bolezen. V soboto 5. 8. zvečer se je pojavila mala mrzlica. V nedeljo 6. 8. pa huda mrzlica, katero sem pobijal z aspirinom in bil v eni uri ves moker kakor miš v moki. Drugo jutro sem prosil domačega zdravnika, da me je vzel v skrb. Konstatiral je mrzlico v drobovju in me poslal v posteljo, kjer sem ostal 3 dni. Vročina je zdaj normalna, a ostala je vsled mrzlice velika slabost. — Vročina pri nas huda, a jo ne čutim, ker sem vedno v senčni sobi.«

18. 8. 1933: »Zdravstveno stanje ni najboljšje; organi so zdravi, a sem jako slab in ne morem spati. Delati tudi nisem v stanu, vročina neznosna. Zelim Ti pri Tvojih ljubih v Berlinu mnogo veselja; pridi zdrav nazaj!«

26. 8. 1933: »Deo sint laudes! Gre mi boljše, včeraj in danes sem že mogel maševati, seveda v hišni kapeli. Upam, da pridem kmalu k močem in da bom mogel kaj delati. Bolezen — tako pravijo — je revmatizem v hrbtenici.«

2. 9. 1933: »Iz mojih potez lahko sprevidiš, da gre spet — navzgor. Revmatizem v hrbtu pač še ni odjenjal, pa bo že... Včerajšno vajo mojega zbora sem precej dobro opravil.«

12. 9. 1933: »Včeraj sem vzel moje ‚Mladinske‘ v roke in jih pilil. Prosim Te, preglej — ko po navadi — te skladbe. Pisal sem namenoma v lahkem slogu, ker vem potem, da se bodo pele. Kaj so mi mar modernisti, futuristi in ekspresionisti, ki pišejo le za papir!³ Če bi bil Ti tu, bi se o tem še laže pogovorila. Vsak naju bi se lahko potegoval za svoje stališče — a pri tej distanci to ne gre. Zvezda vodnica naj Ti bo — naše razmere. Če si tako ljubezniv, da mi pesmi prepíšeš, sem Ti zelo hvaležen, ker vidim že slabo in tudi nisem v stanu tako dolgo pri mizi sedeti. Pošljem Ti pesmi posamezno, da ne pride ploha kar naenkrat. Osem daljših pesmi — bo lep opus! — Moje stanje — boljše. Če bi bil mlajši, se sploh ne bi na to oziral, toda starost prinese — labore et dolore. Opravljam na koru vse, četudi težko; a gospodje mi olajšavajo posel, v kolikor morejo. 8. 9. sem celo brata in sestro na domu obiskal. Jem rad sveže sadje, ki mi zelo koristi... M. Elizabeta mi je dala daljšo pesnitev ‚Dolorosa‘ s prošnjo, da jo uglasbim. Pa ni gotovo, če se bom dela lotil. Čakam na boljše čase.«

17. 10. 1933: »Presrčno se Ti zahvalim za Tvoj trud... Pesnitve ‚Dolorosa‘ ne bom več uglasbil; poslal jo bom Tebi v to svrho. Sem prestar; in žal starosti proč spraviti mi ni več mogoče, moram prenašati njene težave. Prav rad, dokler hoče Gospod. — Piši preprosto, a skrbno in iskreno à la Hajdn die sieben Worte... Rad se spominjam letošnjih lepih dni v Kranjski gori, pa vendar tja ne bom šel več...«

8. 11. 1933: »Če Bog da, bomo Tvojo mašo ‚Christus Rex‘ za božič izvajali. Pri vajah smo že peli Kyrie, Gloria in Credo. Zadnji je krasen. Ostalo pride na vrsto prihodnji petek. G. Neffat igra orgle in zbor poje te težke stvari skoraj gladko, le malo korigiram. Spremljal bo operni orkester; upam, da bo izvajanje uspelo. — Čim večkrat Mladinske pesmi pregledujem in pilim, tem bolj dovršene bodo. — Moje stanje: čutim počasno nazadovanje. Pomisli! ta mesec dosežem 82. leto. Deo gratias! — Veseli me, da hočeš uglasbiti ‚Doloroso‘. Mati Elizabeta zasluži, da njena pesnitev ne leži v miznici. — Danes me je posetil zopet župnik Lavtižar, napisal je drugo serijo ‚Šmarnic‘. Te dni bo koncertiral Talich s tukajšnjimi glasbeniki, poslušal bom v radiju...«

³ Ne vselej. Ur.

Srečko Koporc:

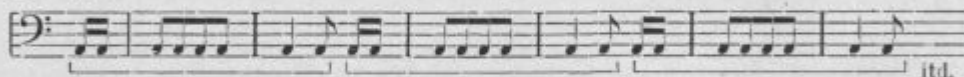
Analiza in sredstva nove glasbene gradbe.

(Dalje.)

Največji razmah in pomen je imela kadenca v klasični glasbi. Reicha navaja v svoji obširni razpravi o glasbeni kompoziciji (Abhandlung von der Melodielehre) str. 362 naslednje: »Melodija je govornica čustev, in čeprav ne poznamo njenih vzrokov, je vendar potrebno spregovoriti obširno in poučno o melodiji. Saj imamo lepe in zanimive melodije, pa ne moremo o njih trditi, da so lepe; o drugih pa zopet lahko trdimo, da so lepe. V vsaki dobri, torej lepi melodiji dobimo značaj ali nagnjenje do lepe, vzporedno tekoče zvočne skupine, ki jo uho zazna na prav preprost način.

Melodija mora vzbuditi v poslušalcu mikavnost in dati v akustično-estetskem smislu popolno zadovoljstvo. Če ima melodia eno teh lastnosti, mora biti zgrajena po določenih načelih glasbene gradbe, ki so slični onim, s katerimi razpolagata govorništvo in pesništvo. Predvsem je to ritem, ki ustvarja odmor ali k a d e n c o, skratka je to umetnost, ki veže ideje, jih razvija dalje tako, da nastane potrebna celota. Sploh pa moramo znati sestaviti periode in njene kontrastne zveze.

Skušnja uči, da občutimo neko zadovoljstvo, če slišimo simetrično razdeljeno zvočno gibanje, ki sloni na enakomernosti. Celo pri tolkalu, ki nima določene zvočne višine, lahko izvajamo ritmične ploskve, ki so razdeljene v gibanje, vsled »enakomerne« ureditve postanemo pozorni:

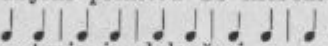

Da je to gibanje povzročilo pozornost, to je zasluga simetrije poedinih delov, ki so očitni v tem gibanju. Simetrija obstoja:

1. Na vsaki frazi (obseg 4 zvočic*).

2. Na kadenci, odmoru, ki sledi za vsako frazo in deli prvo frazo od druge (krepka členitev).

3. Vse fraze imajo z ozirom na gibanje enak potek.

4. Kadence, odmori ali cezure so medsebojno v enakih razdaljah, to se pravi: najšibkejši odmor ali kadenca je pač v 2 in 6 taktu; najmočnejša kadenca pa v 4 in 8 taktu. V tem gibanju skratka sledi pravilen načrt, ki povzroča pozornost. V naslednjem primeru ne moremo reči, da ima primer simetrijo, ker ni ne načrta prinaša enolično gibanje, ki od 3 takta dalje le utruja in dolgočasi.

»Simetrija ima v glasbi približno isti pomen kot v estetskem smislu ostale upodabljajoče umetnosti ter pomeni pri vseh — umerjena razmerja poedinih delov kake stvari, bodisi h drugi ali celoti. Slednjič pomeni simetrija sorazmernost. Če vzbudi v nas kako enakomerno, ritmično v enake dele razdeljeno gibanje moč privlačnosti, se ta privlačnost ne odstrani, če spremljamo to gibanje z izbranimi toni. Če dodamo prvemu primeru še urejeno zvočnost, nastane že pravilna melodia (H a y d n):

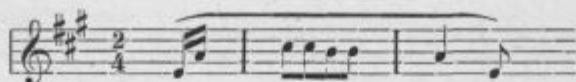

* Namesto dosedanjega izraza »zvočnica« bomo odslej rabili »zvočica«, ker je to edino pravilno.

Vsaka pravilna melodija zahteva:

1. Da je razdeljena v enake in medsebojno podobne si dele.
2. Da imajo členi (frazе) večje ali manjše odmore (kadence).
3. Da so te kadence v medsebojno enakih presledkih (torej postavljene simetrično).

Ta fraza ni nič drugega kot kratka glasbena misel, ki mora imeti kadenco, da se dovoljno loči od prihodnje fraze:

Kadar je pa fraza prekratka in ima le šibko kadenco, jo moramo ponoviti z drugimi notami, potem ima pa že določnejšo kadenco in melodija dobi odločnejši smisel, ker je ojačana po ponovitvi:

Ta sprednji stavek (dvočlenska stavčna skupina) nima popolnega sklepa, ampak polovni sklep. Vsakdo jasno čuti, da se melodija ni še zaključila, zato jo moramo nadaljevati in dodati še drugo stavčno skupino v obsegu 4 taktov, ki mora imeti vsaj polovno kadenco. Vsako simetrično gibanje prinaša na neki način melodijo bolj izrazito. Pri tem je važno, da izberemo različne tone, s katerim nameravamo prinesiti tako gibanje. Kadence, ki jih dobimo pri frazah, pa dajejo melodiji večjo učinkovitost.

Zato je prav umestno, če napiše mlad glasbenik različna simetrična gibanja, kot v primeru 1, in šele zatem napiše različne melodije, kot v primeru 2. Nele, da dá pravilno gibanje, ampak s pomočjo tega gibanja iznajdemo še vrsto drugih.

To kar loči eno frazo od druge, je k a d e n c a, ki je izrednega pomena. Reicha deli kadence v:

a) Zaključne, (popolne ali cele, ki glasbeno periodo zaključujejo).

b) Polovne kadence, ki delijo eno stavčno skupino od druge (Reicha pravi >ideja<) in spadajo v eno periodo.

V naslednjih primerih bomo videli, da je melodija na kadencah bogatejša kot pa harmonija.

Melodija ima različna sredstva, da izrazi kadence:

1. Dolgo noto.

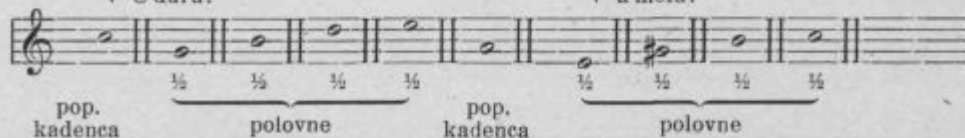
2. Pavzo.

3. Taktno dobo, na katero pride kadenca (moški — ženski sklep).

4. Funkcijski toni, s katerimi se lestvica ureja, ti so:

V C duru:

V a molu:

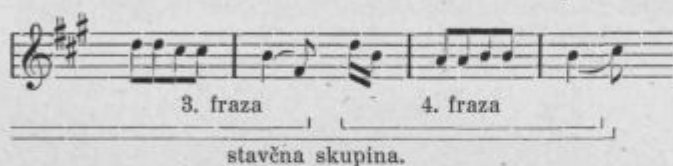
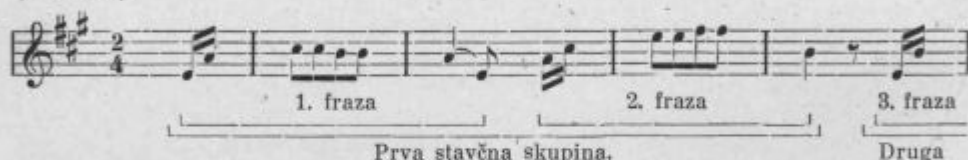

Iz primerov je razvidno, da ima melodija več polovnih kadenec kot pa celih ali popolnih kadenec, ki so možne na vsaki I. stopnji te ali one tonalitete. Razen celih in polovnih kadenec je poznala klasična kompozitorna praksa še četrtrinske in tričetrtinske kadence. Te so prišle v poštev v melodiji, ki je imela različne kvalitetne stopnje, imela je šibkejše in krepkejše kadence kot polovne; ni bilo nujno, da so klasiki dosegli III. ali VI. stopnjo, ker nista bili

polovni kadenci, ki naj bi frazo ali stavčno skupino zaključili, čeprav vemo tudi danes, da običajno zaključuje polovna kadenca stavčne skupine, a so slučajni, da zaključuje tudi frazo. V takem primeru ne uporabimo samo prej omenjenih stopenj ampak tudi I. stopnjo. Tedaj je fraza samostojna, ravno tako tudi stavčna skupina. Kdaj je kadenca četrtnska ali polovna ne odloča tu harmonska sestava, ampak izključno le oblikovna tehtnost.

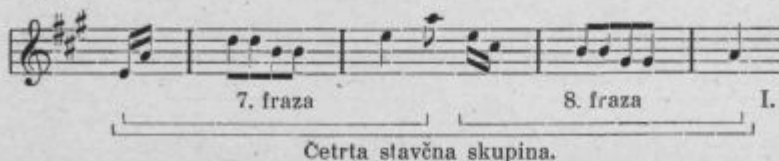
Ta stavčna skupina je zložena iz 2 fraz, nima krepkega odmora (kadence) ali (popol. kad.) ima le polov. kad., tako vsak vé, da melodije še ni konec in jo moramo razvijati dalje, ter dodati še zadnjo stav. skupino. Enotnost in simetrija dobre melodije zahtevata, da je zadnja stavčna skupina podobna prvi, da — celo enaka; vsaj kadence morajo biti v enakih razdaljah. Zato napišemo še eno ali zadnjo stavčno skupino, ki konča s celim ali polovnim sklepom (kadenco).

Tudi ta druga stavčna skupina zaključi s polovno kadenco, torej ni melodija še dovršena, vsled tega je klasično kompozitorna praksa nujno dodala še tretjo stavčno skupino, ki je bila enaka prejšnji:

A tudi ta tretja stavčna skupina ne zaključi melodije, ker je zopet na koncu polovna kadenca, dodati je treba še četrto stavčno skupino, ki končno zaključi s popolno kadenco:

Vse skupaj predstavlja 16 taktno periodo. O periodi, ki je eno najpoglavitejših zahtev melodije, bomo še obširno govorili. Kadence in stavčne skupine obstojajo le z ozirom na periodo, brez te je dobra melodija izključena. Tisti, ki je sposoben napisati zanimive periode, je lahko siguren, da je premostil vse težave melodijske umetnosti.

Posvetili bomo sedaj pozornost periodi, ki zaključí vedno s popolno kadenco. Vsak člen periode je zložen iz dveh enako dolgih stavčnih skupin. So periode, kjer sta obe stavčni skupini zloženi iz dveh različnih stavkov. Če prav prinaša vsako simetrično gibanje na nek način melodijo, je vendar najvažnejše to, da dobro, prevdarjeno izberemo različne tone in kadence v stavčnih skupinah.

Dopisi.

Kuna na Pelješcu. Na obisku pri gostoljubnem rojaku gospodu donu Kostu Selaku, župniku in glasbeniku v Janjini na Pelješcu (Dalmacija), kem imel čast seznaniti se z vlč. gospodom donom Mato Milićem, župnikom s Kune, ki me je pozval, da pridem k njemu in vodim glasbeni tečaj.

Vabilu sem se radevolje odzval in se napotil 20. februarja t. l. na Kuno. V par dneh se je zglasilo v župnišču 24 šolskih otrok, ki so imeli poleg dobrega posluha tudi izborna grla in veselje do petja. Začeli smo takoj z neobhodno potrebno glasbeno teorijo, predvsem pa z dihalnimi vajami in vokalizacijo. Vse je šlo gladko, le samoglasnik e jim je delal veliko preglavico, ker so mi ga izgovarjali pri petju kot nemški »ä«. Z vztrajno vajo pa smo v razmeroma kratkem času ta e vendarle prilično asimilirali pravilni izreki.

Vajo smo imeli vsaki dan — izvzemši nedelje in praznike — od 2. do 3. ure popoldne, ob sredah in sobotah pa je trajala pevška vaja s teorijo od treh do petih, ker otroci niso imeli šolskega pouka. Za vaje je dal frančiškanski samostan na razpolago svoj Höriglov 4-oktavni harmonij.

Treba je bilo hiteti, da se otroci čimprej naučijo na pamet koralno »Missa de Angelis«, kajti niti pri župni cerkvi (Matici) niti pri oo. frančiškanih ne obstoji pevski zbor, dasi so zlasti v frančiškanski cerkvi izvrstne Riegerjeve mehanične orgle z 12 registri, v Matici pa manjše s 6 registri. Ker Kuna po odhodu vlč. g. dona Kosta Selaka ni imela organista, je bila senzacija, ko so zopet orgle zapele.

Tekom pičlega meseca so znali otroci že prav dobro na pamet koralno mašo in so jo prvič peli na praznik sv. Jožefa. Večkrat se je izvajala ta maša tudi pri oo. frančiškanih z deškimi zborom, včasih pa jo je pel s spremljevanjem orgel č. g. fr. Ambrozij Testen, ki je obenem tudi zelo nadarjen slikar in je naslikal v obeh cerkvah 2 krasni stenski sliki: pri frančiškanih prenos lavretanske hišice, v Matici pa Marijino vnebovzetje.

Poleg koralne maše so se naučili otroci tudi koralne speve: »Divnoj dakle« (Tantum ergo), »Poškropi me«, »Vidjeh vodu« in razne introite, graduale, ofertorije in komunije. Pri slovesnih mašah smo peli vedno-po predpisu tudi spremenljive speve ali pa jih recitirali. Izpočetka je bila vsako nedeljo v obeh cerkvah slovesna maša, kar je povzročilo deci precej napora. Zato smo se pridno učili raznih mašnih pesmic slovenskih in hrvatskih skladateljev s hrvatskim besedilom. Še pred Veliko nočjo smo prepevali izbrane pesmi iz Premrlove »Cerkvene pesmarice« pri tihih mašah ob navadnih nedeljah, a ob praznikih se je izvajala vedno latinska maša. Ljudstvu so se najbolj omilili slovenski napevi, ki so jih mali Dalmatinčki (dečki in deklice) zares tako ginjaivo prepevali, da bi se tako petje dopadalo tudi razvajenim ušesom. Peli so dvoglasno, čisto in precizno ter s tako sigurnostjo, da sem se sam čudil njihovemu navdušenju. Zazdelo se mi je, da sedim za orglami v kaki slovenski cerkvi.

Ko je ta dešk zbor prvič zapel divno Premrlovo »Do Marije« (O Marijo, djevo sveta) in dr. Kimovčevo »Isus će nam u srce doći«, so me vlč. gg. duhovniki in ljudstvo spraševali, čigave skladbe so to. Prav tako so jih navdušile tudi Riharjeve pesmi, ki so iz nežnih otroških grl prodrle odraslim v dušo in srce. Ne pretiram, ko to pišem, ker nisem prijatelj nezasluzenih superlativov ali samohvale, toda moram povedati, kako

blaga čustva so me obhajala, ko sem videl veličastni uspeh slovenske cerkvene pesmi med dragim bratskim hrvatskim narodom!

Uspeh je bil zato tako lep, ker so se otroci vežbali dan za dnev v petju in dosegli tako rutino, da so poleg navedene koralne maše znali na pamet tekom dobrih 4 mesecev tudi še 2-glasno staroslovensko mašo z liturgičnim besedilom in 50 drugih cerkvenih pesmi. Za Kuno znači to vsekakor velik napredek; saj se še naši otroški zbori ne morejo v vsaki fari tako postaviti. Treba je omeniti, da gre vsa zasluga za razvoj petja in uspeh glasbenega tečaja predvsem vlč. g. župniku donu Mati Miliću, ki je sam vnet pevec in gori za glasbeno umetnost ter žrtvuje iz lastnih sredstev prav vse, kar premore, da preporodi kulturno in versko življenje svojih župljanov. S svojo dobroto in ognjevito besedo ustvarja čudeže.

Ker na Kuni ni organista, zato je gospod župnik odločil, da se izuči več mladih nadarjenih mladičev na harmoniju in orglah. Predvsem Niko Totić, ki ga je svoj čas že gospod don Kostjo Selak učil in mu dal potrebnega predznanja. Ta si je pridobil sedaj toliko sposobnosti, da more spremljati lažje pesmice. Samo škoda, da nima več časa na razpolago in da je potrjen k vojakom.

Izredno marljivost je pokazal mali 12-letni Ante Ostoja, ki je tekom dobrih 3 mesecev dosegel mnogo več nego bi kdo drugi v tako kratkem času. Ta dečko obeta, da postane vešč organist, ko bo imel priliko nadaljevati glasbeni študij vsaj še eno leto.

Na harmoniju se je vadilo še šest drugih učencev in gospa upraviteljica ljudske šole. V zadnjem času se je pričel učiti tudi č. g. fr. Gaetan. Zlasti zadnja dva sta dosegla lep uspeh, ker sta se lotila učenja z vso resnostjo.

Drugi harmonij za vežbanje je dal na razpolago g. župan Bibica iz Pijavičine. Instrument je dobavil naš g. Jenko, a je že zelo pokvarjen. Ker so orgle v Matici nerabne (mali mešički so popolnoma razjedeni), služi ta harmonij tudi za spremljevanje petja v župni cerkvi.

Neverjetno visoko cenijo Dalmatinci glasbo in petje, a prav tako čislajo tudi kapelnike in pevovodje. Vsaka večja naselbina ima že svojo godbo, ki jo podpira občina. Po manjših mestih pa imajo tudi več godb na pihala in tamburaške orkestre. Zanimanje za glasbo mi je dalo povod, da sem imel predavanje o glasbi v Potomnju dne 6. marca, na Kuni 8. maja, a v Vručici 22. maja, vsakokrat ob polni dvorani.

Kakor je bil uspeh s šolsko mladino presenetljiv, tako se je izjalovila namera ustanoviti moški zbor. Zbralo se je v župnišču 16 mladeničev in mož, ki imajo dobra grla, toda posluh nerazvit. Kljub večtedenskemu trudu nisem mogel z njimi doseči več nego samo enoglasno petje. Vse bi pelo melodijo 1. tenorja — basi seveda oktavo niže. Vsak glas zase je sicer pravilno pel svoj part, toda v zboru so vsi glasovi lepo preskočili na vodilni glas.

Ker ni bilo z moškim zborom nikakega uspeha, je osnoval neumorni gospod župnik don Mato tamburaški zbor. Tamburice so prispele na Kuno dne 24. marca t. l. in še istega večera se je vršila prva vaja, nato pa vsaki dan brez izjeme. Tu je bilo pa že več uspeha in po preteku dobrega meseca je imel tamburaški zbor svoj 1. koncert na javnem trgu, pozneje pa še večkrat v starem Prosvetnem domu. Najbolje se je postavil zbor na predvečer dr. Mačkovega rojstnega dne in godu, t. j. 17. julija. Zaigral je na trgu 8 komadov (Oj Hrvatí, Oj tí vilo Velebita, Ustaj bane, koračnico Triglav, Sokolsko koračnico, Volgo, arijo iz opere Rigoletto in arijo iz opere Prodana nevesta) precizno, nato pa je igral med veličastno povorko domorodne komade v čast prvoboritelju hrvatskega naroda.

Z osnovanjem tamburaškega zbora se je Kuna v glasbenem oziru kar poživila, in ni je bilo več prireditve ali slovesnoti, na kateri bi ne bila na sporedu tudi godba ali petje. Tudi šolska mladina se je naučila več dvo- in triglasnih narodnih pesmi. 8. maja — o priliki praznovanja Gospe Lavretanske — je nastopila prvič pred občinstvom s 3 pesmami: Živela Hrvatska, Nočni stražari in Dalmatinski šajkaš. Odobravanja

ni bilo ne konca ne kraja. S pomnoženim programom (Tam gdje stoji gradić bjeli in Večer na Savi) je mladinski zbor še parkrat nastopil pred občinstvom, vsakokrat burno aklamiran.

Veličastna je bila tudi procesija na Veliki petek zvečer. Vsa Kuna je bila razsvetljena, verniki pa so s prižganimi svečami šli v sprevedu za Najsvetejšim. Med procesijo je prepevala mladina 50. psalm (koralno) in 3-glasno »Stala Majka pod raspelom«. Ta žalna procesija naredi na gledalca neizbrisen vtis. (Po italijanskem običaju se v celi Dalmaciji ne vrše procesije na Veliko soboto ali nedeljo, nego žalni sprevedi na Veliki petek.)

V mesecu maju so bile šmarnice vsaki večer v frančiškanski cerkvi. Majniško pobožnost je vršil vlč. g. o. Peter Peterca, rodom iz Slovenije, ves vnet za čast božjo. Dasi je bila cerkev skoraj popolnoma prazna, so bile vsaki večer pete litanije M. B. Na koru je prepeval mladinski zbor samo izbrane slovenske Marijine pesmi s podloženim hrvatskim besedilom.

O priliki prvega sv. obhajila (2. julija) je bila župna cerkev divno okrašena. Slavnostni nagovor na prvoobhajance je imel vlč. g. župnik don Frano iz Trstenika, ki je prežet od ljubezni do lepe hrvatske domovine, s svojim vznesenim govorom navdušil in do solz ganil mlado in staro. Z dovoljenjem prevzv. gospoda škofa dr. Carevića je pel domači gospod župnik ob asistenci vlč. gg. dona Frana in dona Koste slovesno sv. mašo v glagolici. Mladinski pevski zbor je prvič pel mojo staroslovensko miso, ki pa še ni bila povsem izgajena. Vendar je zbor dostojno izvršil svojo nalogo. Spremenljive dele smo recitirali, za ofertorij pa smo peli dr. Kimovčev »Isus će nam u srce doći«. Kakor o Veliki noči in ob večjih praznikih, je bila istega dne na drogu pred župno cerkvijo in na zvoniku frančiškanske cerkve razvita hrvatska trobojnica.

Vročina je pričela naraščati od dne do dne. Šolski pouk se je v juniju preložil od 3. na 4. uro popoldne, a pevske vaje z mladino so se vršile od 6. do 7. ure zvečer. Treba je bilo misliti na zaključek glasbenega tečaja in na cerkveni koncert. Zato je vlč. gospod župnik don Mato zbral 14 petja željnih gospodičen s finimi glasovi (8 sopranov in 6 altov), da se naučijo za koncert nekaj primernih cerkvenih pesmi. To pa zaradi tega, da bi bil program pestrejši in ne bi peli samo otroci, dasi sem baš z njimi dosegel najboljši uspeh brez posebno velikega truda. Moški zbor ni prišel v obzir, zato sem v pospešenem tempu večer za večerom od pol 10. do pol 11. ure učil ta ad hoc formirani deklinški zbor v Matici. V 6 tednih je pouk toliko napredoval, da je bilo možno določiti za 17. julij cerkveni koncert s sledečim sporedom:

1. G. Händl: Largo, preludij za orgle.
2. A. Grum: Predigra na temo »Aleluja«.
3. a) O sanctissima,
b) Srce Jezusovo,

igra na orglah g. Niko Totić.

4. a) Pastirji, vstanite,
b) U sve vrijeme godišta,

igra na orglah Anto Ostoja.

5. A. Grum: Zdrava Marija, tenor solo z org., poje č. g fr. Gajetan.
6. O Marijo Djevo sveta, sopran solo z org., poje gdč. Dobrila Vijolić.
7. A. Grum: Staroslovenska misa (Gospodi pomiluj, Slava, Svet, Blagoslovljen, Aganče Boži) poje ženski zbor z orglami.
8. St. Premrl: Do Marije, poje ženski zbor z org.
9. A. Grum: Vjeruju iz starosl. mise, poje mladinski zbor.
10. A. Grum: Oče naš, poje mladinski zbor z org.
11. St. Premrl: Isus po raju iduć, poje mladinski zbor z org.
12. Fr. Dugan: Marija Kraljica Hrvatov, poje skupni zbor z org.

Koncert se je vršil v frančiškanski cerkvi, ki je oddaljena od Kune par minut. Cerkev, lepo razsvetljena, je bila natlačeno polna občinstva, in to kljub pozni ura (začetek ob 10. uri zvečer). Uspeh je bil nepričakovano lep, trud s pevci obilo poplačan.

Po koncertu sem se poslovil od vlč. gg. gvardijana p. Inocenta Bosnića, župnika dona Mato Milića, od pevk in pevcev, tamburašev in od vseh dobrih Kunovljanov ter se napotil v Trpanj, do kamor me je spremil z mezgom moj vrli učenec Totić.

Čez krov ladjice »Dubrovnik« sem se oziral v smer proti sivemu velikanu Roti, gori, ki ščiti romantično ležečo Kuno pred ostrimi vetrovi. V duhu sem se še enkrat poslovil od gostoljubnega gospoda župnika dona Mato, ki me je tekom 5 mesecev ljubeznivo gostil in mi delil vsakojakih dobrot. Spominjal pa sem se istočasno i našega rojaka vlč. g. dona Koste Selaka iz Janjine, kateremu toliko dolgujem, za njegovo gostoljubnost kakor tudi za njegovo nesebično naklonjenost in bratsko ljubezen. Obema gospodoma in vsem vrlim Kunovljanom izrekam tem potom svojo ponovno zahvalo, prihajajočo iz dna srca in z zagotovilom, da mi ostanejo v neizbrisnem spominu.

Anton Grum,
nadzornik organistov.

Oglasnik za cerkveno in svetno glasbo.

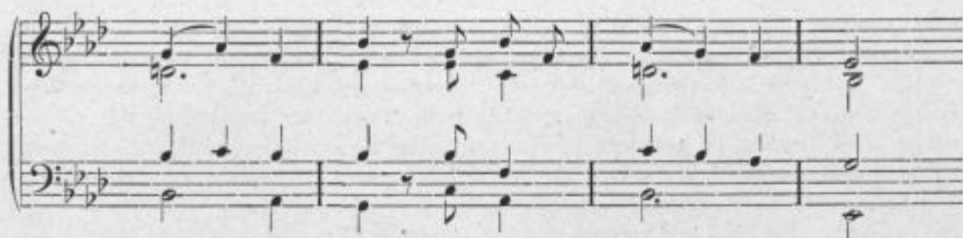
Maša za mladino. Na besedilo Gr. Malija uglazbil Anton Grum. Str. 77. Odobril kn. škof. ordinariat v Ljubljani 30. jan. 1935, str. 556. Ljubljana 1938. Izdal in opalografiral Roman Pahor, Zapuže (Ljubljana). Cena partituri 10 din. Ta mladinska, za eno- ozir. dvoglasno petje z orglami zložena maša obstoji iz 11. delov, ki se vrste v raznih, zelo mešanih in med seboj ne preveč sorodnih tonovih načinov. Slog je preprost, dostojen, mladinskemu petju primeren. Melodika se opira deloma na naš ljudski značaj, deloma sledi strogi, bolj resni cerkveni smeri. Neenotna je v Slavi; srednji del »Z angeli slavimo te, pojemo ti hvalnice« spominja na svetno, operno popevko. Na splošno bi želel glede melodike več samoraslosti. Harmonsko so spevi dokaj pestri; nejasen je 2. takt 4. sistema »Po obhajilu«, kjer bi bolje kazalo razvezati kvartsekstni akord navzgor:

V spevu »Jagnje božje« imej alt v 1. taktu 3. sistema f, f, es, es. — Skladba je vredna priporočila. St. Premrl.

Cvetlice že oltar krase. Slovenska maša na besedilo Gr. Malija. Za mešani zbor zložil Franc Premrl. Šmartno pod Šmarno goro. Odobril škof. ordinariat v Ljubljani 9. avg. 1938, št. 3753. Cena partituri 15 din, glasovi po 4 din. Ta maša Franca Premrla je v slogu enotnejša in na splošno boljša od njegove prve. Obsega 8 spevov. Vstop ima pripisana besedila tudi za Slavo, Evangelij in Vero; to pa samo za primer, ako bi zbor ne pel naslednjih samostojno zloženih delov. Razporeditev spevov po tonovih načinih je deloma malce nenavadna: po G-duru As-dur, potem g-mol in za sklep zopet As-dur; konec vsaj bi bil boljši v G. Stavček je preprost, večinoma harmonski in teče dokaj gladko, prinaša pa marsikako že obrabljeno frazo. Kontrapunktično tematično je obdelan srednje del Vere. Tu in tam bi se dalo kako mesto zboljšati n. pr.:

na prvem mahu predzadnjega takta v Vstopu naj ima tenor a mesto e. V Slavi bi nekaj taktov 2. sistema bilo boljših takole:

Uvod v Evangeliju bi se dal imitatorično tudi v tenorju in basu dosledneje izvesti. V zadnjih dveh taktih uvoda mora stati v altu obakrat *fis*, ne *f*. V Darovanju naj ima orgelski bas v zadnjem taktu 2. sistema note: *fis*, *h*, *e*, *a*; sopran v tem taktu pa *d* s piko, *dis*, *e* in *cis* (četrtrinko), kar je s predstavkom bolj simetrično. V Po povzdigovanju bi v 1. in 5. taktu kazalo vzeti mesto *ces* *d* raje *ces* *es*, kar je jasnejše. 3. takt bi v altu ritmično zaokrožil tako, da imej mesto celinke *d*: četrтинke *es*, *d*, *c*, *cis*. V 6. taktu je v altu zadnja nota primernejša *ges*; saj sledi takoj nato tudi v tenorju *d* *des*. V 9. taktu imej alt *fis*. V osmem spevu pa tenor v 4. taktu 3. sistema polovinko *des*. Pri ponovitvi glasbene misli v 5. taktu tega speva naj bi orgle nekoliko, četudi malenkostno, variirale in prinesle vsaj majhen pogon, najboljše v orgelskem tenorju. — Vse naštetu bi vrednost te sicer ne slabe skladbe izdatno dvignilo. Našim cerkvenim zborom mašo priporočamo. St. Premrl.

8 izbranih pesmi za moški zbor zložil Vinko Vodopivec. Ljubljana, 1938. Izdal in na opalografu razmnožil Roman Pahor, Zapuže (Ljubljana). V raznih naših glasbenih listih objavljene, posebno priljubljene moške zборе nam Vodopivec podaja tu v posebni zbirki. So to sledeči zbori: Na poljani, Jaz bi rad rudečih rož, O večerni uri, Fantovska pesem, Pobratimija, Oj nikar, nikar ne hodi, Ob poti tam za vasjo in Žabe. Vodopivčev slog je znan: preprost, ljudski, melodijozen, prikupen. Obliko porablja dvo-, večkrat trodelno. Prvi bas (bariton) kot solist v srednjem delu je v njegovih zborih zelo pogosten. Skladbe so za izvajanje hvaležne in učinkovite. Mimogrede opozarjam na par nedostatkov: tiskovna pomota je v prvi pesmi v predzadnjem taktu, kjer imej 1. bas *g*, ne *as*. V 7. pesmi pa je modulacija v A-dur v 3. taktu 2. sistema in enako pri ponovitvi nepotrebna, ker ni do konca izvedena; zato naj pojeta na tem mestu 1. tenor kakor 2. bas *g* ne *gis*. Cena zbirke je 14 din. St. P.

Štiri vesele koračnice. Na besedilo Cvetka Golarja uglasbil za mešani zbor Vinko Vodopivec. Ljubljana, 1938. Izdal in opalografiral Roman Pahor. — Tudi te pevske koračnice so — čeprav tehnično preproste — zelo melodijozne, dobro grajene, prav posrečene. Koračnica in trio sta si vsod v pravilnem nasprotju. Samo v 3. koračnici bi kazalo trio ponoviti, da dobi potrebno dolžino in pravo sorazmerje. To Vodopivčevo delo našim zborom, pa tudi godbam prav toplo priporočam. St. P.

Koroške slovenske narodne pesmi za eno-, dvo- in triglasen mladinski zbor in klavir priredil Luka Kramolc, učitelj petja na drž. klasični gimnaziji v Ljubljani, II. zvezek. Izdal in založil Klub koroških Slovencev. V Ljubljani, 1938. — Zbirka vsebuje 12 slovenskih narodnih pesmi iz raznih krajev na Koroškem. Napevi so lepi, zanimivi; nekateri otožni, drugi veseli, vsi pa pristrčno, iz duše zapeti. Nekateri krajši, drugi daljši, nekateri že znani, drugi manj, vsi močno značilni. Deset jih je prirejenih s klavirjem, dva triglasno vokalno. Spremljevanje je tudi čedno, v skladu z napevi in ne težko. Kramolčevo zbirko toplo priporočam. St. P.

Josip Kenda: Kaj tak žalosten, tih in zamišljen. — To Aleksandrovo izredno lepo besedilo je Josip Kenda uglasbil za bas in mešani zbor. Skladba se mu je vseskoz posrečila in je krepko pesniško besedilo dobilo v nji pristno odgovarjajoč izraz. Trmasti (ostinatni) bas v prvem in deloma v tretjem delu daje skladbi odločno oporo in pravo značilnost. Sploh je zborovski bas v celi skladbi močan in odločen v svojih postopih. Solist in zbor nastopata povsem samostojno, sta pa kakor zraščena drug v drugega. Skladba je zložena v $12/8$ taktu in gladko ter napeto teče od prve do zadnje note. Smemo jo prištevati ne le najboljšim Kendovim, temveč tudi znamenitejšim v naši zborovski literaturi. St. P.

Josip Kenda: Slovenska maša. Ljubljana 1938. Samozaložba. Cena 15 din. Maša obsega 11 delov. Ker jo bo v celoti komaj kdaj mogoče odpeti pri eni službi božji, bo pevovodja lahko izbiral in posamezne dele menjaval, s čimer celotna skladba ne postane tako hitro vsakdanja. Teksti so Malijevi, Meškovi, deloma so vzeti iz starejših mašnih skladb. Maši je pridejan še en V Zakramentu. Maša v prvem hipu morda marsikoga odbije. Ima dokaj nenavadnih mest. Omenim samo značilna sinkopirana mesta, za pravilno izvajanje dokaj težka; dalje večje število kvintnih in podobnih postopov, ki bi jih kritik v kaki drugi skladbi rajši črtal, ker ne bi bili na mestu. Pri natančnejšem pregledovanju pa vidimo, da so te posebnosti za skladatelja značilne in se dajo tukaj brez nadaljnega opravičiti. Če bi drugje motile, tukaj ne motijo. Skladba je dobro premišljeno delo. Oblikovno je dobra. Skladatelj s tenkim čutom prisluhne začetni misli, katero tudi dobro izrabi in dosledno izpelje. Skladba ima toliko pozitivnih strani, da se bo gotovo držala na naših korih. — Omenil bi le, da slovenski izraz »opočasni« ni dober. Bolje je: počasneje ali: zadržuj! M. Tomc.

Stanko Premrl: Trije samospevi za nižji glas s klavirjem. Ljubljana, 1938. Samozaložba. Cena 12 din. Zbirka obsega tri samospeve: a) Moja Mati, ki je nabožnega značaja, b) Memento mori na Prešernov tekst, c) Svetonočni zvonovi na ljubko besedilo Franceta Kunstlja. Kot je besedilo vsebinsko različno, tako se tudi glasba vsakokrat prilaga besedilu in ga izčrpno ilustrira. V prvem samospevu se giblje najprej v temnih nižinah, proti koncu posijejo sončni žarki skozi oblake, skladba postane svetla, prozorna. Drugi samospev je besedilu odgovarjajoče pretežno težkega, pezantnega značaja. V tretjem je pa zadet božični ton tako srečno, kot ga razen Premrla pri nas komaj kdo tako zadene. Verjetno bo našel ta samospev tudi največ prijateljev. V vseh treh samospevih pa občudujemo skladateljevo iznajdljivost in življenja polno, sočno akordiko. — Samospeve našim solistom in solistinjam toplo priporočamo. Izvajali jih bodo z užitkom in tudi z uspehom. Pevski glas splošno ni težak, tudi klavirski del ne gre preko srednje stopnje tehnične težkoče. M. Tomc.

Razne vesti.

Znani naš odlični glasbenik in skladatelj **Emil Hochreiter** je 3. avgusta na Dunaju nenadoma umrl. Živel je največ v tujini, a delal, skladal in pisal tudi za nas. Le prekmalu je odšel za svojim najboljšim prijateljem p. Hugolinom Sattnerjem. Naj mu sveti večna Luč! V daljšem članku se ga bomo spominjali v prihodnji številki.

Na **orglarski šoli Cecilijinega društva v Ljubljani** bo začetek šolskega leta 1938/39 v ponedeljek 26. septembra ob devetih dopoldne. Novih učencev letos šola ne sprejme nobenih več.

Umril je 27. julija v Kamniku g. **Lovro Horvat**, nadučitelj v pokoju in posestnik, v 75. letu svoje starosti. Pokojni je bil tudi vnet pevec in pevovodja. Izdal je zbirko koroških narodnih pesmi. Naj počiva v miru!

Na ljubljanskem drž. konservatoriju so bili ob koncu šolskega leta 1937/38 diplomirani naslednji gojenci: diplomo srednje šole drž. konservatorija iz orgel kot glavnega predmeta je dobil član ljubljanske frančiškanske družine fr. Salvator Majhenič; iz klavirskega oddelka na visoki šoli drž. konservatorija sta bili diplomirani Silva, Hrašovec in Marta Ostere-Valjalo; diplomo pedagoškega oddelka iz orgel kot glavnega predmeta je dobil Stanko Bohinc. Vsem čestitamo, zlasti še fr. Salvatorju Majheniču, ki že več let jako spretno orgla v frančiškanski cerkvi in po smrti p. Hugolina Sattnerja deloma skupno z opernim kapelnikom Antonom Neffatom vodi petje na frančiškanskem koru.

G. Josip Janežič, dosedaj računski kontrolor finančne direkcije v Ljubljani in večletni odbornik oz. tajnik Cecilijinega društva za ljubljansko škofijo ter marljivi sotrudnik našega lista, je imenovan za inšpektorja pri finančnem ministrstvu v Belgradu. G. inšpektorju na imenovanju iskreno čestitamo, hkrati obžalujemo njegov odhod iz Ljubljane, kjer je bil tudi drugače glasbeno zelo delaven. Želimo mu na novem službenem mestu mnogo sreče in božjega blagoslova.

Orglarski mojster Franc Jenko iz Št. Vida nad Ljubljano je postavil nove orgle v župni in romarski cerkvi sv. Lucije v Dražgošah. Na dan blagoslovitve 31. julija, ki jo je opravil stolni dekan g. dr. Franc Kimovec ter hkrati razložil orgle, se je vršil cerkven koncert. Sodeloval je profesor Matija Tomc in dražgoški cerkveni pevski zbor pod vodstvom organista Alojzija Bavdeža. Orgle imajo 16 registrov in stanejo 80.000 dinarjev.

Ljubljanska opera je gostovala v Rogaški Slatini 16. in 17. julija. Uprizorili so Massenetovo opero »Manon« in Donizettijevo »Lucia di Lammermoor«. Prvo delo je vodil kapelnik Anton Neffat, drugo kapelnik Demeter Žebre.

V Splitu se je vršil v juliju tridnevni liturgični kongres. Več predavateljev je govorilo o koralnem petju in glasbi, o sv. maši v književnosti, o sv. maši na vasi in o šolski maši.

Na katehetskem zborovanju v Djakovu je med drugim imel govor v stolnici zagrebški katehet in pevovodja Matija Ivšič. Govoril je o vplivu cerkvenega petja na šolsko vzgojo. Priporočal je gojitev cerkvenega petja pri mladini. — Po referatu je bil v stolnici orgelski koncert, ki ga je izvajal naš rojak, tamošnji regenschori g. Franjo Stare.

Slovenski skladatelj Blaž Arnič se je v juliju mudil v Parizu. Tu se je sestel z uglednimi francoskimi skladatelji ter dobil za svoje skladateljsko delo novih pobud.

V Nottinghamu na Angleškem so na dveh velikih koncertih 15. in 23. junija izvajali poleg Dvořaka in C. Francka tudi klavirsko suito našega skladatelja Srečka Koporca.

Dvanaest obhajilnih pesmi pod imenom Oče naš, ki jih je uglasbil dr. Franc Kimovec, je po popolni razprodaji izšlo v drugem neizpremenjenem natisu.

Pevski zbor pevovodij in organistov s sedežem v Ljubljani je priredil v dneh 22., 23. in 24. avgusta pevskitečaj v Celju. Tečaj sta vodila prosvetni inšpektor Marko Bajuk in profesor Matija Tomc.

V Padovi je umrl znameniti italijanski skladatelj Oreste Ravanello. Rojen je bil 25. avgusta v Benetkah. Bil je organist v Benetkah pri sv. Marku in v Padovi pri sv. Antonu, od l. 1914. dalje ravnatelj mestnega glasbenega zavoda v Padovi. Zložil je 27 latinskih maš, mnogo orgelskih skladb, dve kantati za soli, zbor in orkester ter številne motete. Izdal je tudi več glasbenih teoretičnih del. Več let je urejeval glasbeni list »Il repertorio pratico dell'organisto«.

Godbeno društvo železničarjev v Celju je pred kratkim obhajalo 30 letnico svojega obstoja.

Letos poteka 30 let, kar je Vinko Vodopivec zložil Orlovsko himno.

Praški konservatoristi so koncertirali v Mariboru.

Trboveljski »Slavček« je v avgustu nastopil na Jesenicah, v Kranjski gori, na Dovjem, v Gozdu-Martuljku, na Bledu in v Škofji Loki.

Najstarejše slovensko izseljensko društvo sv. Barbare v Chevremontu na Holandskem je praznovalo desetletnico svojega pevskega zbora. Ob tej priliki se je vršil slavnostni koncert v obliki pevske tekme. Tekmovalo je pet zborov: iz Gladbecka, domači »Slavček«, moški zbor učitelja Stovička, mešani zbor iz Lutterade in mešani zbor »Zvon« iz Herlerherde. Zadnji je dobil prvo nagrado.

Tvrška Josip Valiček iz Gorice je postavila nove orgle v Spodnji Idriji. Na Veliki Šmaren so bile blagoslovljene in izročene rabi pri službi božji.

Naša plesna umetnika Pia in Pino Mlakar sta pri otvoritvi letošnje operne slavnostne igre v Monakovem izvajala Beethovnov balet »Prometejeva bitja«. Plesno in odsko sta ga čudovito lepo uprizorila. Nemška kritika označuje njuna izvajanja kot »prav za prav neprekosljiva«.

V Ljubljani sta 18. avgusta koncertirala mezzosopranistka Tamara Velbocka in baritonist Jakov Petrov. Pela sta skladbe ruskih in drugih skladateljev.

List »Ženski svet« je objavil v letošnji junijski številki daljši članek o naši skladateljici Bredi Orel-Šček.

DAROV ZA »CERKVENI GLASBENIK«.

G. Janko Kutnjak, organist pri Sv. Petru pod Sv. gorami, 15 din; po 10 din: g. Ferdo Kristl, učitelj glasbe v Rumi, gospa Zinka Thaler v Somboru, g. Ivan Marinč, organist v Dolenji vasi pri Ribnici, g. Franjo Petek, organist pri oo. minoritih v Ptuj, g. Anton Grum, organist v p. in org. nadzornik na Vrhnikih, g. Anton Mazovnik, poduradnik drž. železnic v Ljubljani; g. Vinko Rupnik, organist v Godoviču 5 din. — Vsem se najlepše zahvalujemo in Bog Vam povrni!

NAŠE PRILoge.

Današnja glasbena priloga v obsegu štirih strani prinaša tri Stanko Premrlrove mešane zборе: Mati dobrega sveta, pesem Nebeški grad Jeruzalem za praznik Posvečevanja cerkva in pesem Kristus Kralj, ter Franjo Luževičevo pesem Spomin vernih duš. Posamezni izvodi po 1 din. — Jobstovo Slovensko mašo, ki smo jo objavili v naših prilogah l. 1936 in ki je kmalu pošla, nameravamo vnovič ponatisniti. Kdor bi hotel mašo naročiti, naj nam naznani, koliko izvodov želi.

LISTNICA UPRAVE.

Naročnike, ki naročnine za 1938 še niso poravnali — čeprav smo jih terjali, nekatere ponovno — prosimo, da svojo dolžnost nasproti listu kmalu store.

Izhaja kot mesečnik v dvojnih številkah. Cena listu z glasbeno prilogo vred 40 din, za dijake 25 din, za inozemstvo protivrednost 60 din letno. Uredništvo in upravnštvo: Pred Škofijo št. 12/I. — Odgovorni urednik lista in glasbene priloge in izdajatelj Stanko Premrl v Ljubljani. — Tiska Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani (Karel Čeč).